

Галина ДАЦЮК,
журналістка

У Брусиліві вручено премії ім. Івана Огієнка

Його видно здалека – новий храм зі смарагдовими банями, піднесений до синьо-жовтого брусливського неба. Минулого року храм урочисто освятив влади́ка Епіфаній.

15 липня, у День державності України, на Житомирщині, на батьківщині державника, громадського та церковного діяча, вченого Івана Огієнка, відбулося вручення премії Івана Огієнка лавреатам 2024 року.

У Брусиліві кожне таке вручення стає справжнім святом міста, яскравим одухотвореним дійством, непроминальною подією, наповненою смислами новітнього часу. Так, Іван Огієнко був, насамперед, державником, тому символічно, що друга за значимістю (після Шевченківської) достойна премія вручається в одне з найбільших державних свят. Тому природно, що Огієнкові заповіді озвучувалися сьогодні багато разів. А слово державність проголошувалося в кожному виступі як мотто свята, ключове слово, під яке, як під прапор, гідно стали цього річчя лавреати. У числі їх – письменник, голова НСПУ Михайло Сидоржевський, голова регіональної Одеської організації НСЖУ, громадський діяч Юрій Работін, кандидат політичних наук Андрій Ковальов, доктор історичних наук, дослідник Голодомору-геноциду України Василь Марочко, заслужений художник України Василь Красьоха.

А почалося свято з Богослужіння у храмі, побудованому головною пожертвою нинішнього голови Брусилівської ОТГ, людини, що живе за заповідями Івана Огієнка, Володимира Васильовича Габенця. Свічки пам'яті про полеглих за волю України і свічки у Молитві за перемогу України осяяли величний храм і кожне серце, що прийшло сьогодні, аби засвідчити свою любов і чин. У числі сотен людей – народні депутати України, представники Житомирської ОВА та Брусилівської ОТГ, дирекція Житомирського коледжу імені Івана Огієнка, військові, вчителі, школярі, студенти.

Пощанувальною ходою пройшла громада містом, поклали квіти біля пам'ятника Іванові Огієнку, Тарасові Шевченку. А ще величне свято Державності Укра-

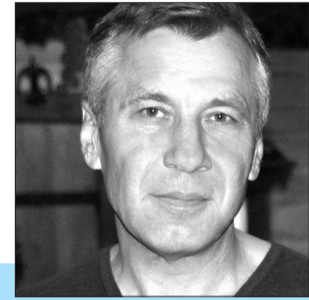
їни було позначене славним ювілеєм новітнього державника, народного депутата України 5-ти скликань, поета, громадського діяча, очільника ВУТ "Прогвіта" імені Тараса Шевченка Павла Михайловича Мовчана. Це було закономірно, щоб День державності – 15 липня – і день народження Будівничого України Павла Мовчана збіглися! Тому всі щирі слова вдячності та привітань на адресу ювіляра фундаментально і природно вмонтувалися у свято під знаком Огієнка. Бо і голова

Огієнківського комітету Павло Мовчан, і нинішні лавреати, і свідомі та діяльні місцеві влада і громада – всі вони продовжують утверджувати заповідану Огієнком державність України. Кожна і кожен на своєму місці. А хтось віддає за неї життя, повертаючись у рідну землю на щиті.

Фото із сайту Житомирської обласної ради

ВІКТОР СКОРИК

2

ОЛЕНА БОНДАРЕНКО

6

ПЕТРО АНДРІЙЧУК

13

ПЕРЕДПЛАТА—2024

Тижневик "Слово Прогвіти" (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях "Укрпошти" за допомогою "Каталогу видань України" на 2024 рік (стор. 24).

Вартість є такою:

1 міс. — 60 грн.

3 міс. — 180 грн.

5 міс. — 300 грн.

Будьмо, друзі, разом!

Віктор СКОРИК,
оглядач “СП”

Та не так сталося, як їм гадали: розрахунки на втому України і її західних партнерів, на нескінченну блокаду допомоги або бодай її радикальне зменшення зусиллями Трампа в США виявились марними. Європа не втомила, навпаки, вона ще більш згуртувалась у справі допомоги Україні, зрозумівши, що сподівання на якісь перемовини з Москвою примарні, дипломатія безсила зупинити війну без застосування відповідних сил, і хоча у декого там є ще такі мрії, однак вони змушені віддалити їх на якесь далеке майбутнє. У США наполегливість демократів та логіка виборчої боротьби змусили республіканців погодитися на відновлення допомоги Україні.

Ситуація з поставками Української зброї і боєприпасів останніми місяцями набула відчуженого нового імпульсу. Такі масштабні процеси мають інерційний характер, тому швидко вони не зміняться, хоча для України, яка була на голодному пайку як мінімум пів року, кожний день вкрай важливий, і Росія встигла нарбити чимало лиха за цей час: повністю перехопила ініціативу в ході війни, повитряними атаками знищила половину енергетичного потенціалу України, що сильно вдарило по економіці і побуту українців.

Власне майже рік нашим основним завданням було вистояти, не допустити великих проривів ворога, максимально зберегти свою економіку... і виправити помилки: нам — свої, а нашим партнерам — їхні, переосмислити стратегію, адекватно зрозуміти реальність. Зволікання популярності нашої влади у питаннях мобілізації і якісної підготовки резервів призвело до втрати дорогоцінного часу і браку добре навченої військової сили. Вимоги наших партнерів корінним чином подолати корупцію владою сприймаються нею і пояснюються як сторонні і нічого не значущі відмовки в питаннях членства України в НАТО. Насправді це потрібно не нашим партнерам, а насамперед нам! Бо корупція нищить нашу спроможність перемоги над ворогом, ми не зможемо подолати окупантів, не викоренивши корупцію як масштабне явище, як спосіб існування владних структур України.

Корупція нищить не лише економіку, а й довіру в українському суспільстві, і проблеми з мобілізацією у військо — це теж результат відсутності єдності слів і справ, корупція унеможливає єднання всього державного організму для головної мети — захистити себе, нашу державу від поглинання ордою. Марно сподіватись пролетяти коридорами іс-

Як нам далі вистояти

Календарне літо в зеніті, спека досягла кульмінації і схоже, що до такої ж кульмінації дійшла спроба окупаційного наступу, на який робила велику ставку Москва у задумах загарбати зараз максимум українських територій. Така природа імперії зла: в той час, коли нормальний світ прагне улітку зібрати якнайбільше врожаю, зробити у сприятливий літній час все, що потрібно для життя, встигнути набратися здоров'я і сил на осінню-весну, навіжений ординський світ з усієї дурі поспішає завдати максимум зла, спричинити якнайбільше руйнацій і розбою.

торії, схитрувати на якихось переговорах з Москвою, вона не блефує, як хтось сподівається, вона реально має на меті знищення України як держави, а українства як нації, і жодні переговори не здатні зупинити її на цьому шляху.

Лише нашою силою, помноженою на допомогу наших партнерів, ми здатні зупинити ворога і відкинути його з нашої землі. А щоб це множення допомоги було можливим, партнери вимагають: зупинити бізнес на крові, зупинити тотальну корупцію! Бо інакше як вони можуть переконати свої суспільства, своїх виборців, платників податків множити надалі допомогу Україні, якщо все більше широким колам стає очевидним корупційний розмах владних апетитів українського істеблішменту. Коли зростають купівлі нових автомобілів екстракласу, коли, як гриби під рясами дощами корупційних фінансів, зростають фешенебельні вілли та маєтки у місцях, приємних для шикарного життя. І якщо наші доброзичливі партнери ще воліють не афішувати публічно такий ганебний стан речей, то недоброзичливі — трампісти, лепенівці, орбаніди тощо — гучно і з задоволенням волають!

А українська влада в цей час продовжує спамити інформаційне поле твердженнями, що корупція — то вигадки Заходу, а вся справа в їхньому “богызтві”. Є й таке, звісно, світ не святий, і в ньому є погані хлопці. Але головна наша біда — корупція, популізм і малокомпетентність влади, відсутність довіри суспільства до влади і поваги влади до народу. Довіра наших західних партнерів теж не безмежна, зокрема, згідно з проведеними у великого кола держав масштабними опитуваннями, рейтинг Зеленського останнім часом обвалився. Той гігантський рейтинговий набуток, створений на початку війни зусиллями наших провідних західних партнерів задля хвилі великої підтримки західними суспільствами і схвалення ними всебічної допомоги українському народові, Зеленським і Ко тепер безжалюбно і бездарно втрачений. Той високий рейтинг, який пов'язували із Зеленським, був насправді рейтингом захоплення героїзмом і стійкістю українського народу, який неждано-негадано для всього світу зумів ледь не голіруч зупинити колосальний монстра. Теперішній обвал рейтингу — це результат, оцінка Зеленського і тих “5-6 членів” його команди. І він ще вельми оптимістичний, бо є ще довіра і велика симпатія до українського народу, особливо в балтійських державах.

Та попри все нам вдалося вистояти у цей важкий час, дочекались, коли зброя і боєприпаси, фінансова допомога почали новим потоком надходити до України. Так, ми втратили за цей час ініціативу на полях боїв, втратили сотні квадратних кілометрів своєї території і половину спроможностей енергетики, але ми не тільки вистояли, а й змогли зупи-

нити спробу масштабного, стратегічного наступу окупаційних військ. Ми відбили наступ на Харків, хоча й там некомпетентність і корупція спричинили чимало лиха. Зараз є консенсус серед сонму експертів і аналітиків внутрішнього вжитку, що великий наступ на Харків ворог і не планував, що він лише намагався тут відволікти наші війська, розтягнути довжину фронту, тим більше, що тієї кількості військ, яка була сконцентрована на цьому напрямку і в резервах поблизу, було явно недостатньо для великого наступу.

Але я так не вважав і не вважаю. Я впевнений, що готувався масштабний наступ на Харків, який би став, на думку і за планами Москви, вирішальним у ході війни проти України. Те, що не вийшло на початку великомасштабної фази війни навесні 2022 року у ході їхнього проваленого зухвалого “бліцкригу”, вони вирішили виконати у ході своєї весняно-літньої кампанії цього року, тим більше в умовах збройного, снарядного і фізичного виснаження українського війська. Вони спробували пробити коридори для подальшого вводу великих сил, але (попри чинник раптовості, а також неправильної оцінки загрози нашим командуванням, яке ЗЕ-офіс замкнув на себе), незважаючи на успіх ворога в перші кілька днів, нашим оборонцям вдалося зупинити, стабілізувати ситуацію, а тепер навіть повернутися в декілька сіл, які були втрачені на початку.

Цьому сприяли початок надходження загальмованої допомоги від США, вчасна реакція наших оборонців і їхній героїзм. Погано, що героїзм є платою за некомпетентність військового і політичного керівництва. І все та ж всюдисуща корупція. А ще одним з головних чинників успіху у відбитті атаки на Харків, безумовно, став дозвіл Білого Дому бити із їхньої зброї і їхніми боєприпасами по території агресора, що різко покращило можливості нашого війська і кардинально змінило ситуацію на нашу користь. Таким чином, Москва була змушена відмовитися від планів на Харків і зосередилась на Донецьких фронтах, де ініціатива досі на боці окупантів, просування на цих ділянках хоч і методичне та постійне, але обмежується 200-300 м за добу. Мабуть, рано говорити про підсумки літньої наступальної кампанії, спланованої ворогом, але все ж вже можна констатувати, що вона в стратегічному і оперативному вимірах провалена, відбита нашими воїнами.

Ще однією значущою подією минулого тижня стало засідання НАТО, на якому були прийняті солідні рішення, які значно підвищать боєздатність ЗСУ. Ці рішення стосуються найактуальніших завдань: значно підсилити ППО України, систем радіоелектронної боротьби, боєприпасів сучасних і класичних, надання бойових літаків тощо. Як легко і прогнозувалось, запрошення Ук-

раїни до НАТО не відбулось. Чому, читайте вище. Натомість введена в дію стратегія “мосту до НАТО”. Вступ в НАТО зараз проблематична акція, оскільки очевидним, є що кілька держав-членів НАТО будуть зараз категорично проти, а США знаходяться у вирі передвиборчої боротьби демократії проти загрози приходу до влади профашистського політичного угруповання під іменем Трампа, яке підім'яло під себе колись притомну, класичну праву партію республіканців. Ось тут справді не на часі.

Великою мірою це стосується і Європи, де зараз профашистські партії набрали чималої сили. Тому вступ в НАТО зараз не реальний. Надалі ведуться пошуки, яким чином можна прийняти Україну до НАТО. Пропонуються різні умови. Про вимогу подолання корупції ми вже поговорили вище. А ще: відмовитися від спроб звільнити військовим способом всі території України, які були станом на 1991 рік, або станом на 24 лютого 2022 року. І те, й інше я вважаю категорично неприйнятним для України. Є інша опція, яка чомусь не звучить і не розглядається з посиланням на 5-ту статтю договору НАТО про колективну оборону всіх членів НАТО у випадку збройної агресії проти будь-якої держави-члена НАТО, а також вимога статуту НАТО про відсутність територіальних спорів держави, яка вступає у члени НАТО, з іншими державами.

А моя опція така: щоб не зволікати з прийомом України в НАТО (що є кричущою необхідністю для нашої держави) прийняти на умовах, що вимога статуту про колективну оборону державами НАТО буде застосована для України тільки для тієї території нашої держави, яка знаходиться під її контролем на час прийняття в НАТО. При цьому не забороняти Україні продовжувати самостійно вести військові дії для звільнення своїх територій, але без залучення сил НАТО, хоча допомога зброєю і боєприпасами країнами НАТО залишається легітимною — власне, так, як це робиться ними станом на зараз. Це на майбутнє, хоча відкладати його довго не можна, це небезпека для всього світу демократії, а для України це екзистенційне питання — бути чи не бути.

Далеко не все залежить від нас, є велика небезпека приходу до влади Трампа в США (хоча я, всупереч тотально негативним прогнозам абсолютної більшості експертів та аналітиків, прогноую перемогу Байдена і навіть велику ймовірність перемоги Демократичної партії в обох палатах Конгресу). Гальмом також є наступ ультраправих у багатьох державах Заходу. Та схоже, що в Європі потроху ситуація вирівнюється, демократії більше враховують свої помилки, скоєні раніше, у часи перебування у чарх “кінця історії” за термінологією Фукуями. Сподіваємось на краще, але готуймося до всього. Мене непокоїть латентний пошук

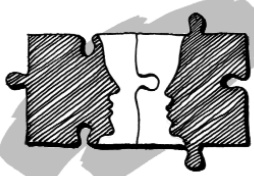
переговорів “про мир”, який все більше проявляється ЗЕ і його командою, зокрема його останні заяви про необхідність залучення Москви до світового форуму, який був ініційований тієї командою. Мене також непокоїть загравання з Трампом і залицання до нього від нашого політикума. Якщо Трампа прийдуть до влади, жодні залицання не будуть варті і ламаного гроша, буде фактично ультиматум Україні про часткову капітуляцію, неприйняття якого призведе до повного скасування підтримки України з боку США. Сподівання на міцну систему стримування противаг — це марна віра, бо вже зараз, коли влада не в руках Трампа, а республіканська партія контролює лише одну з двох палат Конгресу, ця система серйозно почала кульгати. А тих, хто у нас в захваті від сильної руки Трампа, і чекає на нього, попереджаю: ця рука сильно нашкочить Україні, болюче і безжалюдно її вдарить, дай Бог щоб не смертельно, бо слава Богу є ще Європа, яка від нас, думаю, не відвернеться.

Що зараз найбільш актуально? Швидке зміцнення ППО, підготовка до важкої зими з переполовиною ударами жорстокого ворога енергетикою, а також зусилля до якнайшвидшого перехоплення ініціативи у веденні війни проти окупанта.

ППО. Я ще два роки тому у своїх статтях зробив висновок, що нижньою межею для ефективної, надійної роботи ППО України є 20-25 систем гатунку PATRIOT і SAMP-T. Нарешті до такого висновку дійшли експерти, що консультують президента, за словами якого нам потрібні 25 таких систем. Так, це справді те, що потрібно. Ще у квітні-травні я прогнозував, що влітку ми можемо розраховувати на постачання 2-3 таких систем. Так і сталося. Рішенням нещодавнього саміту НАТО цього року нам надають 5 таких систем. Як би ми не хотіли мати більше, але є об'єктивні реалії. Ще на цьому саміті обіцяні постачання цього року десятків сучасних систем ППО NASAMS, IRIS та інших. Це вже значно підсилить потужність нашої ППО. Але роботи попереду ще багато. До цих систем ще потрібні і значна кількість ракет, які вартісні, не швидко робляться, і це теж важка проблема, що потребує масштабного розв'язання.

Нашими союзниками-партнерами надається також термінова масштабна допомога щодо відновлення і порятунку нашої енергетики. Але й тут корупція та некомпетентність українських урядовців є токсичним гальмом. А часу до осені-зими залишилось зовсім мало.

Третє завдання — перехоплення ініціативи у війні є теж терміною справою. Деякі передумови для цього є. Це відновлення постачання від США, дозвіл бити ворога на його території західною зброєю (впевнений, що він з часом буде все менш обмеженим). Дуже запізнена мобілізація нарешті має дати перші результати — десь у вересні підготовка новобранців дозволить поступово вводити їх на фронт. Перші літаки F-16 незабаром з'являться в нашому небі. Вони, звісно, не магічна срібна куля для нищення диявольських сил, але значно підсилять міць наших Збройних Сил і послаблять можливості безкарно обстрілювати наші війська, міста та села КАБаами.

Сергій ЛАЩЕНКО

Яка тепер Одеса? Про вивіски і не тільки

Але не пригадую жодної “Перукарні”, “Кав’ярні”, “Ласунки” чи “Ласощів”. Це вже було б надто самобутньо і незрозуміло для частини одеситів. А саме на цю категорію орієнтувалися партійні ідеологи. Для вихідців же з Котовська чи Балти достатньо було і “Хліба” з “Морозивом”. Тоді ж, у 1980 році, випадково почув у центрі міста, як дві дуже літні бабусі розмовляли між собою на ідиш. Подумав: “Слава Богу, наші ще тримаються!” Засилля російської здавалося настільки несправедливим і неприродним, що я зараховував до своїх і євреїв.

Нині на під’їзді до Одеси бачиш українські вивіски та білборди ще з вагона поїзда. Років тричотири тому такого не було. Перейшов на українську мову і міський транспорт. У центрі міста на багато простіше побачити українську вивіску, аніж російськомовну. Намагаюся зафіксувати бодай двомовні написи. Раніше такі траплялися. Але тепер біля залізничного вокзалу помічаю лише великий кольоровий напис фарбами: “Слава Україні” / “Жыве Беларусь”.

Так що тут йдеться вже не про українсько-російську двомовність, а про українсько-білоруську. На таку візуальну популяризацію білоруської не натикався досі ні у Львові, ні у Франківську, ні в Чернівцях, ні в Києві. А в Одесі є. Подвійних написів на кшталт: “Виготовлення ключів” / “Изготовление ключей” цього разу в центрі міста не помітив. Схоже, що російську тепер здебільшого ігнорують. Це якщо говорити про візуальний простір. Ба більше, в кафе “Минималист” кожне російське “и” на старій вивісці демонстративно виправлено на українське “і”. Помітно, що міська влада протегує саме українську. Широ чи не ширю (приїжджому стверджувати важко), але принаймні видно, що в мовному питанні є певні досягнення.

На українську нерідко переходять у магазинах, кафе, готелях. Принаймні, у частини готельних працівників мова гарна і правильна. Не чув, щоб українською між собою спілкувалися малі одесити, але зустрів кілька подружніх пар, у яких інтелігентні на вигляд батьки зверталися

українською до своїх дітей.

Звісно, біля моря це можна “списати” на те, що йдеться про відпочивальників. Але кілька разів переконувався, що українською спілкуються саме корінні одесити та одеситки. От, наприклад, вирішив для себе, що питаю щось у молодій парі. Не встиг і рота розкрити, а вже чую, що вони розмовляють між собою українською. Детально роз’яснюють мені все, що потрібно. Запитую дещо провокаційно: “Ви часом не зі Львова?”, а у відповідь — веселий сміх: “Ні, ми одесити у третьому поколінні...” Не скажу, що таких людей багато, але є.

Раніше такої прихильності до української не помічав. Відчутно, що зміцнює свої позиції українська пісня. Чув її на морі (хлопці співали під гітару), чув біля оперного та на Дерibasivській. Тепер уже не скажеш, що українська пісня на маргінесі. Співають, і помітно, що частині присутніх це дуже подобається.

Чи можна з цього робити якісь оптимістичні висновки? Пригадую мовні опитування по Одесі, зроблені ще до повномасштабного вторгнення. Виявляється, вдома українською розмовляють лише 6% одеських родин. Ще 15% вживають як українську, так і російську. Разом це 21%. На вулицях міста “на око” українською розмовляє поки що не більше 10% людей. Тобто великого прориву немає, але... Саме стільки було і в Києві у 1989 році. Тепер же в столиці мови набагато більше! Головне, що на момент розвалу СРСР був певний базис. Початок і в Одесі зроблено непоганий, а далі все залежатиме від нас.

Чомусь пригадався вірш одеського поета Василя Марсюка: *А де в Одесі мову можна чути? Хіба що на селянському базарі. Дебют ми виграли.*

Вгамуйте чорну лють. Цвістиме наше слово й на бульварі!

Якщо формуватиметься політична нація (а для цього потрібні взаємоповага та любов одне до одного), то позиції української будуть неухильно зміцнюватися. Важливо перемогти в цій війні, не втративши людського обличчя.

Огляд медіа і соціальних мереж

“Сільські вісті” (№28, 09.07) цитують політолога Сергія Гайдая, який вбачає ризики в тому, що Зеленський після п’яти років каденції продовжує залишатися на чолі країни. “Перший — українське суспільство. Влада, ухвалюючи закон про мобілізацію, фактично каже, що ми будемо відловлювати вас будь-де, а чиновники і силовики матимуть броню. Триває рекет бізнесу. Команда Зеленського робить те саме, що робили “регіонали”. І це створює ризик нового соціального вибуху. А бунт під час війни — це кінець держави. Ще один ризик — союзники. На початку повномасштабного вторгнення для всього світу постала картина: вільнолюбна нація, яка хоче в Європу, бореться з фашистським режимом путіна. Проте нині всі бачать українську владу з її корупцією та згортанням демократії. То навіщо допомагати малому авторитарному режиму, який бореться з великим авторитарним режимом”, — цитує газета пана Гайдая.

Майже кожен п’ятий українець за останні два роки давав хабар або подарунок у медзакладах, пише львівська газета “Експрес” (№26, 27.06) з посиланням на матеріали опитування, проведеного Соціологічною групою “Рейтинг”. Рівнем якості послуг у медичних закладах найбільше задоволені в Сумах (49% опитаних), а найменше — у Полтаві (30%). Як “погані” і “жахливі” послуги медичних закладів оцінювали в Кропивницькому і Черкасах (по 24%), а також у Києві (22%). У Харкові ж 10% респондентів поставили міським медзакладам “відмінно”.

Відповідаючи на запитання “Сільських вістей” (№27, 02.07), генерал-лейтенант ЗСУ Сергій Наєв, зокрема, сказав, що на Харківщині однією з цілей росіян

є вихід в тил нашому угрупованню, яке боронить Куп’янський напрямок. “Щодо наступу з півночі відповім коротко: потрібні відповідні сили. Якщо ворог зуміє накопичити людський ресурс, озброєння, техніку, то це можливо. Але станом на сьогодні таких потужностей не видно”, — цитує газета генерала, який перебуває в резерві.

Політолог Віктор Бобиренко в журналі “Країна” (№13, 11.07) зауважує, що деякі державні інституції мають мінусовий рейтинг і водночас глава держави має значний відсоток довіри. “Останні опитування Центру Разумкова показують рівень довіри до інституцій і політиків. Репутація депутатського корпусу — мінус. Рівень довіри до прокурорів, суддів, антикорупційних органів — мінус. Репутація Арахамії, Стефанчука, Єрмака — мінус. Але 54 відсотки людей продовжують довіряти Зеленському. І це при тому, що він ніколи не крився, що ось цей прокурор на 100% його, що країною йому допомагають управляти п’ять-шість менеджерів. Що фракція “Слуга народу” — його фракція, його солдати. І всі скрізь погані, а він хороший. І питання тут якраз не до влади, а до суспільства: скільки ще по-

трібно зашкварів від депутатів, міністрів, щоб упала тінь і на президента? Щоб електорально залежна влада почала реагувати на справжні проблеми?” — цитує Віктора Бобиренка “Країна”.

“На всіх ділянках, де росія веде гібридну агресію, — Україна чинить спротив. Єдина прогалина — релігійна сфера”, — каже архієрей Православної церкви України Євстратій (Зоря) в інтерв’ю

журналу “Країна” (№13, 11.07). Він, зокрема, розповів, що на Архієрейському соборі ПЦУ 11 травня було ухвалено проєкт листа до Вселенського патріарха Варфоломія з проханням засудити керівництво Московської патріархії та відлучити від церкви російського президента путіна.

Марина Данилюк-Ярмолаєва на сайті телеканалу “Еспресо” пише, що “за Зеленського Україна не стане повноцінним членом Заходу”. “З абсолютною впевненістю можна сказати, що для ефективного руху до НАТО та ЄС Україні доведеться повністю перевазавантажити політику і всю владну верхівку. Але урок має бути засвоєно — Україну мають представляти фахові економісти, юристи та дипломати. А не згряб безробітних, безглухих та фотографів, яким однаково, хто дає гононар — Китай чи Росія. Аби лише вчасно. У світі голод на фахівців з України. Але щоденний пресинг Банковою опозиції, колишніх якісних урядовців, поливання брудом ЗСУ та утиски незалежних медіа — ось чинники, які дозволяють Джо Байдено ставитися до України упереджено. І вважати, що нам досить “контрольованої ескалации”, а не остаточного розв’язання питання, хто залишиться на мапі — ми чи Росія”, — зазначає пані Марина.

Валерій Прозапас на своїй сторінці у Фейсбуці пише: “Серійний випуск хоча б пари сотень українських дальнобійних ракет на рік був би куди сильнішим аргументом, ніж всі ці “саміти” та “тематичні конференції”, які в умовах російського терору мають не більше ефекту, ніж обіцянки “2-3 тижнів”. І не було б залежності від дозволів західних партнерів на використання їхніх ракет, хоча звичайно набагато простіше звинувачувати колективного Байдена замість спитати у великих менеджерів “Укроборонпрому” Абромавічуса, Найема і Мілованова: де наші “Нептуні” та “Сапсани”?”

За інформацією Українського кризового медіа-центру, росіяни стратили понад 110 українських військовополонених, про що повідомляє Юрій Белоусов, керівник Департаменту війни Офісу генпрокурора. Міжнародний кримінальний суд спільно з українськими слідчими веде розслідування цих випадків. Нагадаємо, що, за словами генерального прокурора Андрія Костіна, до 90% українських військовополонених піддаються фізичним тортурам у російському полоні.

Підготував Ігор ЗОЦ

Кумедна історія

Письменник Сашко Лірник поділився кумедною історією, яка трапилася з ним на одному з українських ринків. Як з’ясував літератор, візуальна подібність між ним і відомим співаком Тарасом Петриненком може бути фінансово вигідною. Принаймні, коли діло доходить до покупки кавуна.

Про курйоз Сашко Лірник написав на своїй сторінці у Фейсбуці.

Допис літературної зірки зіб-

Оголошення

Втрачене посвідчення помічника судді Північного апеляційного господарського суду № 873/322 на ім’я **Бігунова Дениса Михайловича** вважати недійсним

рав понад дві тисячі реакцій та безліч дотепних коментарів.

“Мить слави. Купую кавун із фури на ринку. Продавчиня дає велику знижку. Дякую. Вона до свого чоловіка, який кавуни носить: “Знаєш, хто це? Тарас Петриненко! Україна! Україннанаааа!” — поділився Сашко Лірник.

Він вирішив не засмучувати продавчиню та підіграти, щоб у неї залишилися хороші спогади про зустріч зі “співачком”, якого вдавав письменник.

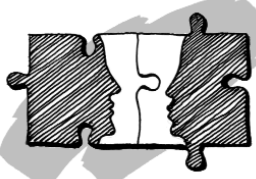
“Підспівую — нехай у людей буде радість. Сподіваюся, що не дуже криво співав. Думаю, що Тараса на базарі теж хтось Лірником називає, а він казки розказує”, — пожартував автор.

Ситуація видалася кумедною багатьом підписникам Сашка Лірника.

“Наступного разу за знижку доведеться концерт на базарі давати”, “Будеш Тарасові сплачувати рояліті”, “Нічого, то файне порівняння! Але “Петриненкові” вже могли й подарувати”, — підтримали Лірника українці.

Відразу двох Лірників вдалося зафіксувати на книжковій виставці навесні в Києві. Світлина Ігоря Зоца

Олександра СЕРБЕНСЬКА,
мовознавиця, заслужена професорка
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Наодинці зі словом

Державі, віками вимоленій нашими предками у Бога, за яку пролито море сліз і крові.

У повсякденному житті, на жаль, зменшується увага до цього правничого слова, його важливої функції у людському житті. Непомітно зменшується кількість текстів, де вживають це слово. Приміром, даючи пошук для слова “ДОБРО” у газеті “Експрес” натрапляємо хіба на слова “добробут, доброволець, добровольця (увага: газетяри не забувають утворювати модні фемінитиви)”. У своєму прямому значенні це слово вживають хіба у спеціальних статтях, як-от Ніколо Макіавелі про **добročесність**.

У газеті “Високий Замок” бачимо більшу увагу до цього поняття. Приклади статей: Юлія Ліщенко “День Добра”, Юлія Гелій “Робимо добро та закликаємо до цього інших!”, Максим Міщенко “Закон примноження добра”, Кардинал Любомир Гузар: “Не майте страху – чиніть добро” та ін.

Спостерігаємо, що у ЗМІ чимало видань оминають це поняття. Але, на щастя, наші інтелектуали, особливо в діаспорі, ще і ще раз змушують нас пам’ятати про нього. Ваговим прикладом є “Хрестоматія української релігійної літератури”, де вміщені статті І. Качуровського, В. Янева, М. Руденка, Г. Сковороди та ін.

Вникаючи в стан нашої духовності і глибоко аналізуючи її, автори Хрестоматії показують сучасникам її джерела. Підкреслюють, що антиклерикальна та антирелігійна творчість українських радянських літературів через свою одноплощинність й малохудожність не витримують жодного порівняння із нашою релігійною та релігійно-містичною поезією, де серед поетів чистої духовності варто виділити щонайменше три імена: Тарас Шевченко, Юрій Клен, Михайло Орест (псевдонім Михайла Зерова, брата Миколи Зерова) (Хрестоматія української релігійної літератури. Книга перша – поезія. Упорядкування і вступний есей Ігоря Качуровського. Мюнхен – 1988 – Лондон. С. 25).

Їхня незрадлива свята віра в *день добра* і сьогодні є дороговказом для багатьох сучасників. Так, Михайло Зеров у вірші “Льонгрін”, підтримуючи добрий дух сучасників, пише:

*Але я вірю в День Добра. До мене
Він знайде стежку, владне слово
скаже –*

*І вступить радість у буття надхненне,
Як сонце літне в храмові вітражі.
У вірші “Великдень” він поетично висловлює свої думи:*

*Воля добра росте і множить
Блискучі зусилля свої.*

Написані в 50-ті роки, ці думи прекрасно передають наші настрої, перекукуємі із сучасністю через століття. Добрі традиції живуть, не вмирають, допомагають пережити тяжкий для України час.

Вірою в добро, перемогу, прийде наше Царство Господнє пронизана уся Хрестоматія. Одна із характерних поезій талановитого поета І. Качуровського “Точить камінь слюзу...”

*Точить камінь слюзу,
Гріка набігає на ринь.
Вже смеркає внизу,
Вже долиною стелиться тьма.
А в горах монастир,
Світить сонце на бані церков.
Там і тиша і мир,
І любов, найчистіша любов.
Поспішаймо іти
Через простір вечірніх долин
Доки сяють хрести,
Доки чується благосний дзвін.
Не спочиньмо ніде,
Не забудьмо про зоряний клеч,
Бо зі сходу іде
Невблаганна, нечувана ніч.
Крадькома в темноті
Будем села минати й міста...
Не збудьмо ж путі,
Що вказало нам сльиво хреста.*

Наголошуємо на використанні цього поняття у княжих часах, приміром, цитуючи Володимира Мономаха: “Відмовся від зла, чини **добро**, шукай миру”. І це не поодинокий приклад. Література княжих ча-

сів зробила його загальнопоширеним і загальновживаним.

В уже згаданій хрестоматії, ч. 1 якої вийшла в 1988, напередодні розпаду СРСР, автор констатує тяглість, незнищенність нашої духовності. “Наш теперішній духовний стан, що, однак впливає з тривалої константи нашого ідеалу, яка свідчить про спадщину Київської Русі та її справжніх спадкоємців – синів української землі, з яких десятки терпіли за поставлене біля нас на сторожі Слово, не скорившись: якщо говорити символами, але й граничними стовпами, – від Шевченка до Стуса.

Подіємо цікаву думку тогочасного мислителя Іларіона Київського про принцип “слави” як синтез **добра** та краси. “Це насправді – Іларіонове розуміння благодаті у протиставленні до закону та впливаючої з благодаті всеохопної любові... Яка ж приналежна картина стабільності українського світогляду й ідеалу людини та впливаючої з неї дії!” (Володимир Янів).

Прекрасно обізнаний з нашою художньою літературою різних періодів, Франко продовжує цю тему, переплітаючи добро з красою. Поняття добро живе в уже іншому вимірі. *Красу шукай, добра шукай, вони є скрізь, вони є всюди...* Радить не йти за ними в чужий край – *найди їх в свої груди*.

Бачимо різне трактування цього поняття у багатьох поетів. Знову Шевченко:

*Доле, де ти, доле, де ти,
Нема ніякої.
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої, злої...*

Любить це слово і новітня література. Приміром, у п’єсі “Наталка Полтавка” усі дієві особи, славлячи Бога і його ласки, злагоджено співають

*Де зода в сімействі, там мир і тишина,
Блаженні там люди, блаженна сторона.
Іх Бог благословляє, добро їм послає
І з ними ввік живе, і щастя їм дає.*

Сьогодні духовність широко і самовіддано стоїть на сторожі легендарних Збройних Сил України, новітньої дипломатії, яка здобула загальне визнання світу. Маємо свою хату, свою Державу, яку мрійники ласково називали Небесною і Космічною Україною (див. О. Бердник).

Тож нехай вислів Ліни Костенко “Хай вас добро не минає” стане нашим добрим побажанням.

Факт вартий чи вартує уваги?

У побутовому мовленні, та й в публічному, наших громадян поширена плутанина форм прикметника **вартий**, що має значення “який має певну цінність” та похідного від цього прикметника прислівника **варту** із формами дієслова **вартувати**, за яким закріплене значення “бути на варті”, “сторожувати”.

Ненормативними є вислови: *цю річ вартує купити, цей факт не вартує уваги, зам.: вартує купити, не вартий уваги*. У тексті досвідченої журналістки натрапила на граматично-стилістичний покрус *вартувало б*, зам. *вартує було б*. Адже вартувало б – це форма умовного способу від слова **варту**.

Помилка зумовлена звуковою близькістю прикметника **вартий** з дієсловом **вартувати** та змішуванням їхніх форм.

Отже, не **вартий дірки з бублика**; не **вартий торби січки**; **факти, варті уваги**; *про це варту поговорити докладніше* і под. *Щеня вартувало б біля буди, якби було дорослим*. *А поки мале – бути сторожем не вартує*.

“Давайте розберемося”

Тягнеться ще один шлейф радянщини. Це буквальний переклад російської складеної форми першої особи множини наказового способу. Для української літературної мови нормативною є проста форма: *працюймо, зрозуміймо, з’ясуймо*. Щоб спонукати до діяльності, маємо крім форм наказового способу ще й інші засоби: *Годі сидіти склавши руки! До роботи! Гей, нумо, браття, до зброї!* У прямому значенні слово *давайте* вживаємо, приміром, у фразі *Давайте дітям щоденно свіжжі соки*.

Два слова назви нашого невеличкого начерку – частка **давайте** (форма наказового способу від *давати* тут виконує функцію частки – *спонукати до дії*) у поєднанні зі

всіма можливими формами дієслова *розбиратися-розібратися* часто чуємо у нашому публічному мовленні.

Чимало носіїв нашої мови на позначення складної розумової діяльності людини вживає одне слово *розбиратися* – *розібратися*. *Комусь розібратися у чомусь важко, хтось планує розібратися з сусідом, хтось хоче разом розібратися у важливій справі, розбирається у фільмах, музиці, ліпше розібратися і под.* Зрозуміло, що можна *розібрати* мотор, почистити частини і зібрати разом, а як можна розібрати музику?

Загальноприйнятим є твердження про те, що мова і мислення нерозривно пов’язані, взаємодіють у процесах нашого буття (добре думаєш-добре пишеш). Однак, коли входжу у наш публічний простір (через радіоприймач) і слухаю тих, хто за писаними і неписаними законами має бездоганно володіти державною мовою, то серед них, мов фантоми, виринають привиди минулого, які зрослися з кальками, думка яких мов приспана. Чи то особа збайдужіла до процесу свого мислення, чи жива думка збайдужіла до особи...

Нюанси, важливі відтінки значень слів-синонімів ігнорують. А їх кільканадцять, а може, й кілька десятків: *з’ясувати, вивчити, поміркувати, зорієнтуватися, проаналізувати, доглибно вникнути, вияснити, гадати, тямити, врахувати деталі, збагнути, дослідити та ін.* Є багато інших варіантів, якими варто замінити слово *розбиратися*. Приміром: *не можу в цьому розібратися – не можу дати ради, не можу зорієнтуватися, мені не під силу* та інше.

Абсолютно слушно треба визнати думку Івана Франка, що добре знання української мови зумовлене багатьма чинниками. Серед них він назвав обізнаність з народними говорами. До речі, розібратися вживають у значенні роз’язнутися.

Можливо, жартівливий напис на футболці “Давайте без давайте” допоможе позбутися кальки-покруча.

Маніпуляції з формами ступенів порівняння прикметників та прислівників: погляд зсередини

У дитинстві ми вчили напам’ять вірш про журавля, який облетів, обходив сім морів, сім земель. Коли його запитали: “*Де найкраща є земля?*”, журавель широко, впевнено і з гордістю відповів: “*Краще рідної немає*”. Ми відгадували загадку: “*Що на світі наймилюше, що на світі найпрудкіше* (сон, думка), хвалилися: “*У нашої бабусі варенички найсмачніші* (шоправда, галичани вареники називали пирогами). Запам’ятавали сентенції, приміром: “*На світі той наймудріший, хто найдужче любить життя*”, *характеризували осіб, речі: “Катруся – найвродливіша серед дівчат, у неї найгарніша сукня*”.

Ми багато читали. Приміром, у Франковій поемі “Мойсей” – ні однієї складеної форми ступеня порівняння прикметників (зі словами *більш, найбільш*). Натомість – найсвятіша любов, а не найбільш свята, найблаженніший стан, а не найбільш блаженний. Лише один приклад зі словом *мани* (менш зрозумілий). І сьогодні стверджуємо: “*Ми стали згуртованішими, сильнішими, мудрішими, сміливішими*... Такі прикметники та прислівники творять легкий, рівний ритм.

Але в радянський час нас учили, що паралельно потрібно використовувати складену форму (найсмачніший = найбільш смачний), а від відносних прикметників можна утворити лише складену форму: престижний – найбільш престижний, а найпрестижніший – вважали за стилістичну помилку. А це – ввели чуже слово *СА-мий*, (самий голівний).

Нова редакція українського правопису зробила суттєве виправлення: зняла попереднє правило, що ці дві форми – рівноцінні і наголосила, що складена форма – рідко уживана. А рідко – значить, що її можна зовсім не вживати.

Надаємо перевагу однослівним формам

В українській мові, як і в багатьох інших, функціонують різні словесні засоби називати те саме явище, предмет, дію, ознаку. Серед них – сполучення кількох слів та паралельно одне слово. Приміром: *без перебою працює електрика – електрика працює безперебойно; більш докладно, більш детально – докладніше, детальніше; верхівство права – правовладдя*...

Варто нагадати:

а) серед фраз до тире — багато ненормативних висловів, недолугих кальок; нагадує: норми є кодифікаційні та рекомендаційні.

б) приємно констатувати, що українці, вживаючи форми ступенів порівняння прикметників та прислівників, обирають однослівні: *Ми стали сильнішими, рішучішими, згуртованішими, поговоримо детальніше; найскладніша ситуація; найжорстокіші бої і под.*

До речі, *добридень* вживають наші класики, приміром у Шевченка читаємо: “Добридень же, новий годе. В торішній свитині...”. Галицька інтелігенція у довоєнний час вживала форму “ДобрИдень”. Такі форми добирають ритм довблення, тональність висловлювання, шукають відповідний тон, інтонацію тощо.

в) Варто зауважити, що добрий переклад українського тексту, наприклад, з німецької мови переважно є коротшим.

Лексико-граматичне значення прикметників *кращий, ліпший, прислівників краще, ліпше. Особливості вживання*

Обидва слова є формами вищого ступеня порівняння, що властиво прикметникам та прислівникам. Вони утворені від основ, які історично змінилися. Сьогодні прикметник *ліпший* пов’язаний зі словом *добрий* та корелює з ним. Прикметник *кращий* — зі словом *сарний, красний*. Ця загальна настанова стосується й похідних утворень — прислівників (*ліпше, краще*) та дієслів (*поліпшитися, покращитися*).

Кращий говорять, коли порівнюють, зіставляють речі. Приміром, *ця сукня дуже гарна, але ось ця набагато краща*. Оцінюючи предмет, покупець висловлює й свої естетичні уподобання. Однак у мовленнєвій практиці словами *кращий, краще* часто надживають. Наприклад, як тобі закордонном? Добре? Дома було *краще*.

У галицько-руських приповідках, де зафіксовано чимало народних висловів, бачимо чітке розрізнення між словами *кращий, ліпший*.

Перевагу має слово *ліпший*. *Ліпше щось, як ніщо. Ліпше недосолити, ніж пересолити. Ліпший розум, як готові гроші*.

У фундаментальній праці “Приказки та прислів’я і таке інше” Номиса чітко розрізняють ці слова. Приміром, краще з розумним у пеклі, ніж з дурним у раю. Краще з розумним два рази загубити, ніж з дурним знайти. Коли люде до тебе добрі, а ти будь *ліпший*.

Подано кілька речень для роздумів. Керуючись загальною настановою, поміркують, який відповідник дібрати. Пам’ятайте: слово вступає з іншими словами у складні взаємини, створюючи певні конотації.

Гарно скомпонований текст завжди (кращий/ліпший) від недоладного.

Добра порада мудрого — (краща/ліпша) ніж поміч дурного.

На цій поляні гарно, затишно, а на цій — (краще/ліпше).

Гарно усміхнутися сонцю — (краще/ліпше) на душі стане.

Робити людям добро завжди на (краще/ліпше) виходить ніж чинити зло.

(Краще/Ліпше) звочати, ніж в недобрій час лише слово сказати.

Нові чоботи добрі, але старі вигідніші. (кращі/ліпші).

Ситуація з електропостачанням (не поліпшується/ не покращується).

У вашому садочку так присмерно, затишно — (кращого/ліпшого) місця і в раю не має. (Краще/Ліпше) горобець у долоні, ніж журавель у небі.

Учитель: у цьому реченні ти зробив стилістичну помилку. Поясни її і відредагуй.

Пройшов час.

Учитель: ось так буде (краще/ліпше).

Як ми голосуємо?

Які прислівники поєднуємо з цим дієсловом? Не довго думаючи, не вникаючи в нюанси стилістики, наш пересічний громадянин скаже: *голосуємо одноголосно*, інший може додати *одногласно*. Можливі фрази на зразок *рішення прийнято*.

Якщо вникнути в семантику прислівників, поглянути, як кажуть, у самий корінь, то виникає певне застереження.

Поглянемо на ці вислови дещо глибоше,

зважаючи на семантику і особливості вживання. У першому вислові *голосуємо одноголосно*, нічим невмотивована тавтологія, тобто повторення спільнокореневих слів (пор.: широкого поширене, на сьогоднішній день); отже, обидві фрази — стилістична похибка. Крім усього іншого, вислів широко вживали в радянські часи, коли усі ніби один голос, монолітний, дужий, що прославляє мудре керівництво.

Уже в роки незалежної України почали вживати прислівник *одногласно*, який етимологічно пов’язаний в єдності як *один стоїмо*. До речі у Тлумачному словнику української мови (в 11 томах, виданому у радянські часи) цей складний прислівник не зафіксовано.

Тут, можна вважати, проявляється дія двох чинників: 1) Дерадянізація у мові, відхід від кальки з російської. 2) Приявність подібних композитів в інших слов’янських мовах.

Прислівник *одногласно* (одне з “приспанних”) виписала з роману А. Крушельницького; воно так гарно пов’язане з давнім слов’янським *згода*, яку звеличують у п’єсі “Наталка-Полтавка” — “*Де згода в сімействі, там мир і тишина...*”.

Отже, добираючи вислів, варто пильніше глянути на його семантичне навантаження, на його зв’язок з іншими словами, уважніше подивитися, чи його вживають у мові, хоч як уже сказано і **не все те народне, що живе в народі**. А це дисциплінує думку, формує мислення, учить блокувати недолadne.

Необхідний, необхідно, необхідність

Є застереження щодо семантики та словотвірної інструментарію цих слів. Доволі аргументовані. Запитую у пані професора: “Коли вживаєте слово *необхідність*?” Почула відповідь: “Не маю необхідності вживати слово *необхідність*”.

Натомість у мові є чимало засобів, що відтворюють це значення: (*до*) *конечна потреба, доконечність, ми зобов’язані виконати, нам конче потрібно зробити це вчасно, це справа честі та ін.*

Менше звернень — більше мови

У першому півріччі 2024 року до Уповноваженого із захисту державної мови надійшло вдвічі менше звернень громадян про порушення Закону України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”, ніж за аналогічний період минулого року, — написав на своїй сторінці у Фейсбукі Уповноважений із захисту державної мови Тарас Кремень.

Так, за 6 місяців 2024 року надійшло 1062 звернення громадян про порушення мовного Закону, за півріччя минулого — 2020.

Зокрема, 297 звернень (29% від загальної кількості усіх звернень) стосуються відсутності стартової української версії сайтів інтернет-магазинів та вебсайтів, через які здійснюється обслуговування споживачів, 160 (15%) — порушень під час обслуговування, 72 (7%) — у сфері надання інформації про товари і послуги.

Також громадяни скаржаться на недотримання вимог законодавства щодо мови інформації для загального ознайомлення (ст. 28) та зовнішньої реклами (ст. 32). За півріччя 2024 року надійшло 136 таких звернень (13%).

Станом на 30 червня громадяни надіслали 78 звернень (7%) щодо порушень мовного законодавства у сфері освіти та науки, з них 38 стосуються освіти дорослих.

Щодо порушень у сфері охорони здоров’я (під час надання послуг окремими лікарями у лікарнях, діагностичних центрах та сімейних амбулаторіях, а також про отримання інформації від лабораторних центрів недержавною мовою) повідомили 65 громадян.

44 звернення (4%) стосувалися порушень мовного Закону в органах влади (законодавча, виконавча, судова).

Найбільше повідомлень протягом звітного періоду стосувалися порушень у Києві (365 звернень), Одеській (203), Харківській (98), Дніпропетровській (93), Київській (42) областях. Також 26 звернень має Запорізька область, 20 — Пол-

Подивитися фільм чи переглянути фільм (стрічку)?

У далекому, уже віддаленому від нас 1951 році проф. Юліан Редько, неперевершений педагог і лектор, опрацьовуючи з першокурсниками тему *дієслово*, акцентував на особливостях функціонування дієслова *дивитися*.

По-перше, якщо відомий названий об’єкт, на який спрямована дія, то дієслово дивитися обов’язково при назві об’єкта маємо відповідний прийменник: *дивитися на небо, через вікно, під ноги і под.* По-друге, якщо об’єкт не названий, а саму дію характеризують переважно прислівники, вказуючи на її ознаку: *дивитися вниз, вперед, навколо і под.*

Працюючи викладачем української мови, я також студентам говорила це правило. Однак, вони далі йшли *дивитися фільм*, як і мої сусіди та навіть діти вперто казали, що йдуть *дивилися серіали*.

І в цьому разі, як і в багатьох інших, свою роль зіграла фраза контактної мови *смотреть фільм* (але маємо дієслово без суфікса —ся).

Але недавно мене дуже приємно здивувала фраза спеціаліста з мистецтва: *ми переглянули стрічку*. Слава Богу є українці, які обізнані з граматичною культурою рідної мови.

Терпеливість, терпимість, терпіння, толерантність

Допускають помилку, ототожнюючи слова *терпеливість і терпіння*, що зумовлена беззвучністю слів.

У житті мене часом вітали з днем народження, бажаючи *терпіння*, щастя та здоров’я. Але слово *терпіння* близьке за значенням до слів *страждання, печаль, сум, горе скорбота та інших нещастя*, які характеризують стан людини, що знає образ, *крид, злигоднів, яка мучиться*, у якої, як кажуть у народі, *біда*. У молитовнику християн є “Молитва у *терпінні*”, словами якої, звертаючись до Бога, вірні просять: “Прийми це *терпіння* як покуту за мої гріхи... і ще: Пошли мені, Господи,

Твою ласку витримати в надії й *терпеливості* так довго, доки Тобі це подобається; Ісусе, кріпи мене в моєму *терпінні*. У народі також кажуть хто *терпен*, той спасен, розуміючи Біблійну істину, що страждання дають терпеливість, а терпеливість надію.

Основне значення слова *терпеливість* — *терплячість, витримка*. В І. Огієнка є мудра порада: *Майте терпеливість у терпінні*. Поширені вислови: *будь терпеливим, терпець* увірвався.

Отже, можна побажати людині *хіба що терпеливості* (витримки), а *терпіння* бажати не годиться, його вистачає і без побажань.

Спільнокореневе слово *терпимість* утвердилося як юридичний термін. Означає невороже, стерпне ставлення. *Терпимість до інших народів, національних меншин, молодших, старших*. Є ще терпима погода, заробітна плата. Це та, з якою можна миритися.

Близький за значенням, але не тотожний слову *терпимість*, інтернаціоналізм *толерантність*, який закріпився у значенні *поблажливості до чужих думок, дій, інакшості*. Толерантне ставлення є більш сприятливим ніж просто невороже. Толерантність — вищий шабель, коли не тільки дозволяєш, наприклад, людям з особливими потребами доступ до кваліфікованої роботи, а й сприяєш цьому — виділяєш спеціальні робочі місця тільки для них.

Уточнюємо відтінки у значенні слів *мудрий — розумний*

Слова *розумний, мудрий*, як чимало інших, характеризують інтелектуальну діяльність, пов’язані з роботою мозку, набутим досвідом, знаннями, розвинутою пам’яттю, кмітливостю, здатністю аналізувати, реферувати, порівнювати, висновкувати. Їх часто трактують як синоніми, а відтінок у значенні пояснюють дуже загально, приблизно, не вникаючи в семантичне наповнення цих слів. Приміром, Тлумачний словник української мови (11-тт) дає таке пояснення: *мудрий — обдарований великим розумом, має значний життєвий досвід; розумний, досвідчений*. У повсякденному житті можемо почути, що *мудрий — дуже розумний, вмє вирішувати життєві проблеми*

Виникають запитання: “Які критерії визначають великий розум”?! Як охарактеризувати “дуже”? Поняття неточне.

Мозок мудрого пронизаний морально-етичними засадами, прийнятними у вільному, демократичному світі. Говорять: *бистрий розум, гострий розум і Соломонова мудрість*.

Як твердять наші мислителі “мудрий бачить корінь у кожному явищі”. Додам, що не лише корінь, коріння, стовбур і крону, а й перші плоди. І застерігають: *розум без мудрости може зробити багато лиха, спричинити велике зло*.

Мудрість — причетність до вищих життєвих цінностей, універсальна сила життя в істині; мудра цілісність світу нашого. Мудрість законодарно пов’язує з Енергетикою Космосу. З дару мудрости постає багато чеснот: *знання, вченість, простота, милосердя, добротність, доброспорядність, доброчинність, вдячність*.

Мудрість — це дар небес, а не набути знання.

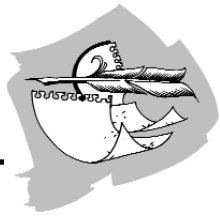
Чимало приповідок пов’язані зі словом *мудрий*, протиставляють поняттю *дурний*. *Мудрий не все каже, що знає, а дурний не все знає, що каже. Ліпше з мудрим загубити, ніж з дурним знайти. Мудрого порада більше важить, ніж дурного поміч*.

У Біблії натрапляємо на розуміння значення мудрости. Бог дав Соломонові мудрість і великий розум, і незмірне розуміння всіх речей, таке широке, як пісок на морському узбережжі.

Якраз у Біблії натрапляємо на глибокі думки про це складне поняття. Що не думка, то коштовний камінь. *Багато краще мати мудрість, аніж золото! Здобути тям важливіше, аніж срібло найцирніше. Мудрість — то насолода для душі, якщо знайдеш її, матимеш добре майбутнє, не розвіються твої сподівання*.

Цікаво розмірковує відомий дидакт Я. А. Коменський: “Мудрість — вміння правильно судити про речі”.

Переконані: здобутки людської культури мають засвоїти майбутні покоління.

Олена БОНДАРЕНКО

Закінчення.

Поч. у ч. 27 за 2024 р.

Проскура

Вітька Проскура пасе хутірські корови. Щодня він удосвіта з'являється на краю села і, хвищаячи довжелезним батогаом, бакає гук: "На па-а-а-шу! На па-а-а-шу!" Затим поволі суне вулицею, загібаючи куряву дірявими черевиками з чужої ноги та викликаючи корівок під кожним двором: "Зірко, на пашу! Красолько, гайда! Малинко, ходи!". І так, аж поки всі зберуться у стадо та бадьоренько почимчикують під хрипкий спросоння собачий гавкіт і багатоголосо півняче курікання. На греблю, тоді греблю до ставка, щоби, стоячи по коліна в муляці, напитися перед довгим спекотним днем, а тоді вже далі і далі, ковилою та безсмертниками — до крейдяних пагорбів, під якими трава найсмачніша і з яких видно цілісінький світ.

Вітька Проскура ходить пасти з "шахти", тобто з Ново-Сімейкиного, кілометрів за три від Орхівки. Приходить засвіт, а ввечері, коли хазяйки розберуть своїх Зірок та Красольок, чекає під котримось двором на кучолу молока й півхлібини, розрізаної вздовж і намащеної смальцем, маргарином чи повідломом, а з багатшої хати, гляди, й медом. Попоївши та гучно відрігнувши, оголошує, що "взавтра так само", і розчиняється у теплих сутінках, наче примара, за якою даленіє хвищення батога та басовиті недоладні вигуки. Працює він за таку нехитру вечерю й четверть (трілітрову банку) молока та якусь копійчину наприкінці тижня. День при дні, від ранньої весни, аж поки прив'ялі трави не вкріє сивина перших приморозків.

Вітька Проскура великий, кремезний, із широкими плечима та грудьми, великими ж таки руками й ногами та напрочуд маленькою головою. Через те, що вона маленька, багато мзіків у ній не вмістилося, тож він, як у нас кажуть, пришелепа. Вітька любить пісню про Галю, але всієї запам'ятати не втрапить, тож раз-по-раз гуде, наче з діжки: "Ой ти Галю, Галю дорогая!" — і знову те саме. Ще він знає безліч матюків, які застосує до діла й без діла, та сороміцьких приспівків і приповідок. А ще його муляє неперекорна й дещо страхітлива цікавість до жіноцтва.

Увечері, помивши ноги та написавши в подолок насіння, ми виходимо "на вулицю". Тобто на

Світ, що тебе рятує

лавку біля котрогось двору. Небавом до дівчачого гурту пристають хлопці. Тоді вже починаються реготи, пісні, біганина, верески й наче ненароком — невинні обійми, від яких легенько заходитьсь серце.

Вертаючи з паші, Вітька пильнує, де сьогодні збирається "вулиця", й прощує туди, забувши про вечерю. Умощується між дівчат, розштовхуючи їх своїми плечиськами, якийсь час сидить сумирно, лише погигикує. А затим, сопучи, наче сільський бичок, починає шосили горнутися до котроїсь, приказуючи: "Ребруньки-шелестюньки!"

Якщо дівчина не встигає зирватися на рівні, бувало, що й за пазуху чи під спідничку рукою сягне. Ми з вереском кидаємося врості, а Вітька ірже і нюхає руку, вигукуючи: "Ох і пахуча ця! Ох і пахуча!"

Скаржитися вдома нам соромно, та й у відповідь можна дістати резонне: "От якого дідька лисого ви там сидите, коли він іде, чого дождаетесь?"

Ополудні, загнавши череду на стігло й переобідавши тим, що котрась із бабів, ідуці доїти, приносить у вузлик, Вітька розлягається горічерева і незмигним поглядом пильнує хмарки на неосаянній небесній паші. Він любить порядок, тож і хмарки час від часу теж підганяє: "Агов, дурне, ти куди ото нарипилося? Ану куч ходи!"

Коли чиясь дівчина приходить із мамою на стігло, Вітька розтягає масні губи притирошною усмішкою й солоденько туркоче: "А диви, кицю, осьо які цвіточки. Сині, красні, бурячні! Тіки сьоння цвітуть, узавтра вже попадають!". Якщо киця лавиться на його припрошування й нахляєється, видивляючи ті цвіточки, він миттю зіскикує трусенята і сягає хижим оком до дівчачої голізни, сопучи та гигочучи. Поки мати біжить на доньчин вереск, Вітька схоплюється й тікає якнайдалі. Та й що ти йому зробиш — воно ж больненьке. Хіба донька дістане на горіхи, щоб не велася, соромітніша.

До молодих Вітька не пхається — котрась чоловікові пожаліється, а той, гляди, й бебези повідбиває. Лише коли не коли припрошує: "Ади, кицю, в скирті качаця! Там-отечки мнЯкенько, тЕпленько!.."

Тим часом світ поволі обертається на осінь. Хазяйки несуть із капусників повнісінькі відра — аж коромисла вгинаються — палахких помидорів, густозелених огірків і новомодного болгарського перцю. Дітиська збирають у балках хміль на дріджі і ходять синюці від ожини та подряпані, наче їх вполувала згряя котів. Делікатеси на кшталт калачиків, цвіту конюшини чи паличок із мурашиним кисликом геть не смакують, бо стільки всього доспіло й гукає на тебе звідусіль, що очі не встигають всотувати, руки зривати, а животи — отямлюватися від чергової дристанки.

Того вересня Ношенки, наші сусіди через дорогу, гасали двором, наче їх бджоли гонили. Тітка Дуська раз-по-раз оббігала величезну нову хату з відром вапна чи банкою фарби й додавала краси то наріжним кутам, то рожами на

віконниях. Вона б і на покрівлю видерлася — ще раз бовдур підмарфетити, та дядько Василь із драбини не злавив, дозбираючи за шпаками останні вишні на компот і вареники.

Найближчої неділі у НошенкІв мали запивати входини.

Ціле літо я, сидючи на лавці під шипшиною, що перевисала з-за паркану як рожева запашна хмара, дивилася правдиве кіно людської роботи. У НошенкІв не втомно цюкали сокирки, скрекотіли пилки, хоркали фуганки, чиркали одне об одне листки бляхи, пахло глиною, смолою, фарбою й лунав гарний басовитий Дусьчин голос: "Адіть подобидувать, роботнички золотенькі. Вася, неси за погреба, та не ту, а оту, шо з качанчиком!"

Найцікавіше було, коли мало не все село зійшлося на толоку. Ото вже була веремія! Тітки, по-підтикавшись, місили тугу глину, блискаючи засмаглими литками та гукаючи дітлахам підливати води й підсипати соломи. Дядьки тесали гладенькі запашні стропила, доставали покрівлю, накидали "шубу" на стіни і робили ще купу всього незрозумілого, але цікавенного й веселюшого. Мене теж гукнули були підлівати, й того щастя мені вистачило заледве не до неділі.

Під вечір усією толокою повсідалися за довгі дошки, простелені на обаполи та вкриті ряднами, чаркувалися, гомоніли і глухенько стукотіли дерев'яними ложками. Після третьої чарки тітка Шурка Нечетова, як водиться, почала плакати ридма, ремствуючи на свою прокляту долю, аж поки її лемент не зірвався, наче великий темний птах, наперейми молодітському наполоханому місяцеві. Тоді жінки підвели тітку Шурку з моріжка й повели, втішаючи, середину нової хати, звідки її розпачені вигуки ще долинали, аж поки й зовсім не стихли.

До тітчиних Шурчиних лементів усі давно призвичаїлись, одначе найцотливіші господині на родині учти її не кликали — не кожному ж тоте до подобі.

Чим тітчина доля так їй дозорила, мені було геть невтямки. Я водилася з її дівчатами — на рік за мене старшою Надькою та ровесницею Алкою. В їхній великій небагатій хаті було чисто, а дожелезний город був доглянутий, мов ячко. Всім кермувала баба Параска — тітчина мама, сухорлява й довга, як тичка. Коли я обереженько просувалася двором, намагаючись не привертати уваги кудлатого непривітного пса, дзвінкий бабин голос ізвідкись гукав до мене: "Хадзі, дзетка, хадзі, мая квечатка, ён не ўкусіць!"

Мені страшенно подобалися й бабин голос, і нетутешня мова, ніжна й дзоркотлива, мов струмочок. Щоправда, вчашати до Рафальків — так по-вуличному, за бабою Рафальською, називали родину — не доводилося. Надька, моя сердечна подружка, ніколи не мала часу на гульки: як не горіло, то капусники, та їсти варити, та кролям нарвати, та яблука покрити й на покрівлю закинути, щоб сушилися... Ще в родині були Вовчик — сором'язливе хлоп'я з так-сяк підшитю заячою губкою — та Олюнька, яку за її вічними заїдами та шмарклями

як до ладу й не розгледіла.

Дядько Петро Нечет, їхній татко — зазвичай смутний і, видко, недужий — працював на залізничі обходчиком. Коли він робив у першу зміну, дітиська — його власні й ті, що за ними внаджувалися — ходили його зустрічати. Для цього треба було нишком вийти за хутір, видряпатися на насип, а тоді підстрибувати з неперплячки в очікуванні дрезини — дивовижної штуки, що котилася без паротяга, лише завдяки чаклунським рукам її кермувальника. Перед нами дрезина легенько пригальмовувала, дядько Петро зіскакував на ходу і пригощав як не парюю півників, котрих годилося облизувати всім гуртом, то жменькою "подушечок", розмілених у газетному кульку. Собі дядько Петро доставав прим'яту папіросу "Біломор" і, тяжко кашаючи, прощував позаду, щоб на дітей не диміло.

Ага, так от. Наспів нарешті день входин. НошенкІвська хата сяяла через дорогу, як райське диво, оточена палахами жоржинями, майорами, наче вирізаними зі штивного паперу, та оксамитовими чорнобривцями. В ті райські кущі безперестану гепали великі яблущиська-симиренки.

До третьої чарки меншим і більшим діткам можна було крутитися на цьому святі. А коли підпили гості починали, за висловом моєї бабці Ганни, верзти не-світенне, нам казали взяти зі столу, хто що схоче, і забиратися на вулицю.

Однак цього разу забратися ми не встигли. Вулицею, здіймаючи куряву, сяючу в призахіднім сонці, сунула череда. За нею, звично цвьохкаючи батогаом, ішов Вітька Проскура. Хтось покликав був його випити чарчину. Під заохочувальні погейкування Вітька вихилив пів гранчака, хекнув, обтер губи брудною долонею й закусив огірком і добрячим шматком сала без хліба. Поки господиня загортала йому в полотнинку гостинця додому, Вітька задумано пильнував порядок довкола і над собою, де вже помалу вигулькували лапаті вересневі зірки. Затим, ніби прокинувшись, обвів поглядом стіл і все, що на нім та при ньому, й завис нетутешніми очима на тітті Шурці. Погляд його прояснів і зволожився. Вітька тихо, замріяно, виразно проказав: "А помниш, тьоть Шур, як ми у скирті... качалися?... Ох і льовко ж було..."

Тиша гепнула на подвір'я, наче велетенське яблуко. Лише муха тихенько зумкала, засинаючи щасливо п'яною смертю в бутлі з вишнівкою...

Потім яюсь так, перестрибом — крізь вересневі пасльонові туманці, повз юрми грибів-лисичок у вибалках, першими тоненькими крижанками на калабаньках — село опинилося в материнських обіймах зими.

У нашій хаті настав час нехитрих вечірніх розваг. Із-поміж них найлюбіша — читання. Бабуся Ганна ворухить губами над Шевченковою "Наймичкою", подеколи повторюючи пошелпки якийсь рядочок. Дід Санько обіклався своїми "Пчеловодствами", що з року в рік накопичуються в шухлядах комоду, заважаючи шашелям смакувати поживною деревиною. Я читаю "Сказки Верховіні", підсвідомо драгуючись отими "опрішками", "палайніца-

мі" й "кам'яніцями", що ними ідеологічно підкуті перекладачі калічать українську дитину. Впівока я пильну, коли бабуся дїстанється зізнання Ганни, що вона справжня Маркова мати. Нарешті бабуся шепче:

Прости мене! Я каралась

Весь вік в чужій хаті...

Прости мене, мій синочку!

Я... я твоя мати...

Сльози дрібним горошком котяться з її очей, колісь темно-карих, а нині збляклих від скорбот, що ними помержена доля БондаренкІв, ЛядськІх, НошенкІв, КарбанІв і всього незлобиво-го всетерплячого люду. Тоді слёзи тихенько збираються і в моїх оченятах — від неясних почуттів, що колісь оприявляються у незмірних любові і печалі, ставши стрижнем, без котрого по-людські ані жити, ані померти...

Ще ми грали в дурника, "забивали козла", переможено ляскаючи останнім камінчиком, малювали з дідом, як уміли, знайомих шпаків, сояшники, ставок і мене на лісапеті.

Ще — співали. Гучно, бо так гарніше. "Ой на гоорі та й жєнці жнуть", — заводив дід Санько. "Ой на, ой на горі та й жєнці жнуть", — писклям підхоплювала я. А тоді вже на повну, аж у вухах лашині: "А попід горою, яром длашиноою козаки йдуть!" Часом бабуся нам підтягувала. Але позаяк БондаренкІв були геть позбавлені музичного слуху, робила вона це неголосно, для себе.

Коли не коли забрадали дід Антон, або дід Ольошка чи й обидвоє — дідові друзі. Пили по одній, для гостини, закушували, чим Бог пошле. І теж співали. Але вже тихо: "Думи мої, думи мої, лихо мені з вами..." Про щось гомоніли, й теж стиха...

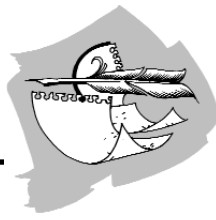
За Новим роком, Різдом, метушню з телятками, ягнятками, порясятами, що вигулькували на світ Божий, не було коли вгору глянути. Про Вітьку Проскуру ніхто й не згадував. Зрештою, про нього і раніше ніхто не згадував аж до пори, коли треба віднова пасти череду. Як стало погроху просихати, а земля ввіггалася у ніжне п'рячко молоді травички, дід Ольошка подався на шахту — загадувати Вітьці роботу. Повернувся спантелчений: Вітька, зі слів його матінки, зник іще з осені. Міліція чи шукала, чи не шукала — не знайшла, словом. Та й кому він треба, пришелепа, щоб його шукати...

Селу додалося клопотів — обсмоктувати новину, висувати припущення та гукати нового чередника.

Дядько Петро Нечет за зиму геть заслаб, а перед Паскою, що тогоріч нагодилася напрочуд рано, віднесли його за ставок, "на ту сторону" — так у нас казали, щоб зайве не згадувати місце, що його вів мали рано чи пізно дістатися.

Яюсь — вже й сади зацвіли — баба Винокурка, йдуці повз терники на шахту, перевідатися з сестрою, зауважила, що над терниками ціла хмара вороняччя товчється. Та так галасує, аж заходитьсь. Воно, видиш, і повиймало Вітьчині очі...

Кажуть, наче знайшли тамтаки костиля — велетенського цвяха, що рейку до шпали кріпить. Правда чи вигадка — Бо'зна. В селі воно так — кожне поки перекаже, то й свого не раз доточить...

Михайло НАЄНКО,
лауреат Шевченківської премії

Ларка, Марія, Микола і Лесь

“Жінка має бути цілована..., — проказав Лесь, не приховуючи свого німецького синтаксису. — Не цілована жінка — все одно, що не клепана коса: не косить, а пиляє... А пиляти жінка може тільки свого чоловіка...”

Саме так він закінчив цю свою “філософію” і чекав від Катерини реакції. Вона, проте, була непорушною, а він тим часом наближав свій постріл у власне серце...

Але — все по порядку...

Арків якогось року став центром проведення з’їзду МАУ (Міжнародної Асоціації Українців). Всі довідники для прибулих учасників з’їзду тлумачили, що це місто називається “Харків”, бо названо його на честь першого тут поселенця: Харка. В цю легенду вірили не всі, бо насправді місто називалося “Арків”. Адже, перш ніж почати його будівництво на околиці одного з численних козацьких поселень Слобожанщини, архітектор спочатку збудував високу й широку арку: як у всіх великих чи й малих містах. Наприклад — у Глухові, коли він став однією зі столиць України. Арка то й арка, подумали слобожанські козаки з козачками, але їм краще вимовлялося це слово з протетичним “Х”: “Харка”. Звідси й пішла назва “Харків”, з вигаданої легенди про якогось Харка...

На з’їзд МАУ з’їхалися найрізноманітніші професії: гуманітарії, природничники, медики, театralи і навіть перукарі. Одного дня програмою було передбачено відвідання міського цвинтаря, де покоїлася колись знаменита акторка Валя. Функції екскурсовода взяла на себе Ларка. Для неї Валя і Лесь були рідними за професією, і вона знала про них усе. Чи майже все...

Перш ніж наблизитись до могили Валі, один із екскурсантів (як медик-ветеран) провадив свою “екскурсію”. Отут, показував він на одну з могил, покоїться мій пацієнт. Дуже слухняним був: вживав усі таблетки й пілюлі, які йому прописували. Але... Далі — ще один мій... Примхливим був до неможливості: не ковтнув жодної з рецептованих таблеток. Але... А он там під горою дід пасе козу; він теж був моїм пацієнтом. Але втік просто з-під мого хірургічного ножа...

Ми не знали: усміхнутись у цьому місці розповіді, чи ще більш засумувати (бо ж цвинтар — місце суму), і кожен про себе подумав: до лікарів приходять не по здоров’я, а по смерть...

Ось і могила Валі. Ларка вклонилася їй і стала в уголві надгrobка. А ми оточили могилу зусбіч і готові були слухати. Неймовірно талановитою була акторка. З Лесем вони повінчалися 1920 року і пройшли з нею дуже гарний акторський шлях. Вона не знала, що Лесь носив біля серця кулю, і часом влаштувала йому “домашні спектаклі”. Як жінка, вимагала від нього більшого, ніж дозволяла йому куля під серцем. Бо воно (серце) залишалось там: у першій його любові. Вони в “Руській бесіді” грали коханців: він — жандарма Михайла, вона — Анну (“Украдене щастя”), він — Астрова, вона — Олену (“Дядя Ваня”)... І так “догразили”, що в Леся запалахотіла не сценічна, а справжня любов. Та Катерина ж була заміжня. Вона слухала, як

Новела-спогад

Пам’яті Лариси Хоролець — народної артистки, драматургині, першої міністерки культури незалежної України

лася в новому для себе патронтажі.

Лесь потім заснував свій модерний театр і зорею в ньому була вже не Катруся, а Валя...

Я слухав цю розповідь натхненної Ларки і ніяк не міг второпати: де я вже чув цей голосочок?

Пам’ять відкинула мене на чверть століття назад, і я побачив цю Ларку в ролі Марії. Сказати, що вона була п’яною на сцені, означає нічого не сказати. Виставу готував Лесь і навчив її грати роль не тільки душею, а й усім тілом: воно в неї було гнучким та жіночним навіть тоді, коли сіла за рояль. Акомпануючи собі, співала дуже драматичну й мелодійну пісню про неспівливого козака:

Ой у полі вітер віс,

А жита половіть.

А козак дівчину

Та й вірненько любить,

А зайнять не посміє...

В залі знайшовся сміливіший козак — Микола (як виявилось, Карпович): він вийшов на сцену, став біля рояля поруч із Марією і далі мелодію полинула дуєтом:

Ой тим її не займає,

А що сватати має,

Ой тим же він,

Тим же та й не пригорнеться,

А що слави боїться...

Марія так захопилася співом, що він водив нею по сцені аж до завершення спектаклю. А після того, вже біля гардероба, Микола з’явився, як привид. Вона й не здивувалася: він був ніби давній приятель і тому запросила його в готельну кімнату. Що було потім — ніякий театр не покаже. “Зійшлися двоє — а тінь одна”, — сказав би поет. Але сплетені їхні язички тині не дають. Не відомо, з кого Роден писав свій “Поцілунок” чи Шагал — своїх “Летючих над містом”... Якби вони побачили Марію з Миколою в єдності — заховаля б свої шедеври в далекий куток. Бо там — зовнішній вияв любові, а тут — внутрішній: сплетені язички, взаємний солод і той артистизм, якого навчав Лесь для сцени; не бійтеся пластики душ і тіл, чого глядач чекає на сцені найбільше. У модерному театрі, казав він, слова будуть на далекому плані... Сценічний простір заповниться тим, що можна буде втілювати лише театральними засобами. Грати треба не словами, а всім своїм єством.

Марія відчувала, що зараз вона вже не грає, а віддається Миколі, як русалка в ніч на Івана Купала. Один раз, до глибини головної жіночої принади і назавжди... Чи назавжди?

Через скількись там років Ларка обрала для свого бенефісу моновиставу “Марія”. Постановку знову вершив Лесь. Уявний, звичайно, бо той, що з кулею під серцем, звинувачений був за талант і розстріляний у Сандармосі. Тоді куля вбивці не зупинилася

біля серця, а прошила його як багнет убивці. Дізнавшись про це, Ларка поселила дух Леся в своє серце і, незалежно від того, хто в неї був фактичним режисером у багатьох виставах, слухала лише його...

У бенефісі її Марія йшла поруч з Миколою навіть тоді, коли він на баскому білому гасав по Києву та втішався здобутою незалежністю України в часи УНР (Української Народної Республіки). Як жінці-акторці передати ось це гасання на білому коні? На допомогу приходив Лесь: тіло має вигинатися так, як у любовному трансі! І глядач повірить, що ти на коні, а не в тому трансі, що переживається кожною залюбленою парою. Важче було передати зрадливий відскоки Миколи. Їхній сценічний колектив поповнювали згодом нові й нові вродливіці, і Микола мимоволі зупиняв на них свій погляд. А часом — не тільки погляд. Одного разу Марія застала його на черговій красуні просто за кулісами, на хлам декораций, які були для них найм’якшою периною. Як і тоді з нею — в готелі, під час першої майже шлюбної ночі. Що було діяти? Зробила вигляд, що нічого не бачила, бо ж сама була такою тієї готельної ночі на не дуже м’якому дивані. “Нічого не бачила”, але серцем відчула, що краплю може поставити тільки розлучення. Ларка блисуче зіграла це розлучення і ось уже стоїть біля вікна та дивиться на похоронну процесію, що слідує кияцькою вулицею разом із труною Миколи. Слів, як казав Лесь, не треба. Але Марія-Ларка цього разу не стрималася і проказала так тихо, що чула тільки саму себе: “Прощавай, мій милий, зрадливий”.

Ой, скажи-признайся,

Молодий козаче,

Що в тебе на мислі...

Дача батьків Ларки сяяла на весь хутір усіма вогнями літнього дня. Вона бігала з кутка в куток і прикидала, а що ж можна ще причепурити: адже мав прийти я. Щоб було, як у казці. Якщо хто бачив принцесу в сріблі та золоті — то це була вона. Ми привіталися і сіли за столик, що прикрашений усім багатством дачної ділянки. Говорили про все... Про її виставу в академічному театрі “Мені тридцять”, про її романтичну молодість і ніби аж дорослість у п’єсі “На вулиці електриків”... Та найбільш схвилювано про її роль Оксани в радіовиставі “Бояриня”... Не роль, а дума-пісня... З її прикінцевим зверненням до Сонця: “Добраніч, сонечко! Ідеш на захід... Ти бачиш Україну — привітай!”...

Вивершував цю красу графинчик із золотистим вином батьківської рецептури. Причашалися, як у церкві: маленькими ковточками, і тому сп’яніли на всі сто. У Ларці запрацював магніт, і мене він мав от-от притягнути. Але страх за зраду “єдиної”, яка залишилася дома з двома дочками, стримував. І це її насторожило. Чого ж ти оце прийшов?..

Придушивши в собі магніт, я склав довге речення про інше:

— У мене ж наближається “кругла дата”, і я б просив, аби ти оживила на сцені фрагмент моєї трагікомедії “До неба — пішки”...

— Дуже мила пропозиція... Не солоно зараз похльбовавши, я спробую. Якщо ти нікого не підкажеш, то партнера я підшукаю сама... І навіть приведу на твою “круглу дату” своїх студентів...

Я проковтнув оте, що “не солоно похльбовавши”, і потягнувся до неї з прощальним поцілунком. Мене кинули в жар її тремтлячі губи, але не більше. Вона провела мене поглядом до хвіртки, зачинила її за мною, щоб зустрітися потім аж на “круглій даті”.

Про її студентів я здогадувався: вона завідувала кафедрою сценічного мистецтва в одному з недавніх створених вишів і мала неабиякий успіх у роботі зі студентами. Як-не-як — Лесеву школу вона не тільки несла в собі, а й уміла зарядити нею майбутніх акторів.

Вони юрбою (разом із нею) зайшли на мою “круглу дату” і почали готуватися для показу своєї програми. У Ларки ж була програма з моєї трагікомедії “До неба — пішки”. Вона — Ліра, Антоній — Костя.

Зала була не дуже переповненою, але достатньою, аби налагодився отой священний зв’язок сцени з глядачем.

Біля каплиці заверли в гарчому поцілунку Антоній і Ліра.

А н т о н і й. Твої губи — розтулена рана...

Л і р а. Ми хотіли й не знали, чого...

А н т о н і й. Від кохання безвольна і п’яна Ти тулилась до серця мого...

Л і р а (звільнившись з обіймів). Де ти так довго був? Я чекала-чекала...

А н т о н і й. Викликали туди (показує пальцем у небо), для виховної роботи. Ось матеріальні докази (загортає рясу і показує сині, в басманах плечі).

Л і р а. Ой! Тебе побили? (припадає губами до синіх плечей).

А н т о н і й. Ти мене за муки полюбила?

Л і р а. А тобі все жарти в голову... Не за муки...

А н т о н і й. А за що ж?

Л і р а. Не знаю. А ти мене за що?

А н т о н і й. Не знаю.

Л і р а. Коли дізнаєшся, скажеш?

А н т о н і й. Тепер ти жартуєш... Але я справді не знаю, за що люблю. І не хочу знати. Бо любиш, поки не знаєш, за що любиш...

Л і р а. Неправда! Ти навмисне не кажеш, щоб мене помучити.

А н т о н і й. Муки любові — це солодкі муки...

Глядачів-студентів ці “муки” зворушили не на жарт, і вони плескали в долоні, аж поки Ліра й Антоній не покинули сцену. Такі аплодисменти в нашому університеті чула після своїх лекцій лише Микола Зеров. Дружина Софії казала йому: “Аплодисменти прощають лише артистам. А ти ж — не артист...”. Не артист, але розстріляний його за талант разом із нашим великим артистом і режисером Лесем у тому ж Сандармосі...

Ларка і Костя ще раз повернулися до зали, вклонилися ширим аплодисментам і зачинили двері. Я вийшов за ними в коридор і не знав, як дякувати. Лише вхопивши погляд Ліри-Ларки в свій, проказав найсолідніші наші рядки:

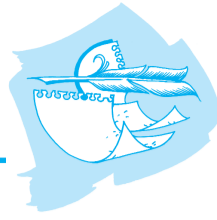
Полюбив Тебе ще Ту —

Роль Марії золоту!

Нам було по двадцять сім,

Ніби зараз, як усім...

Закоханим.

Георгій ФІЛІПЧУК

Небодержець Слова

"Дуб-небодержець взеленив повітря...". Таким Мовчаном Словом хочеться розпочати своє вітання шляхетній Людині, Достойнику, що насправді наснажує свіжим струменем життя Людину, Націю, Державу, "Просвіту", Культуру.

Коли поруч, то якимось звикається. Ніби так і має бути. Тоді непомітно стираються грані амплітуд в життєвих круговертях, бо високість думки і слова вмонтовуються в довжелезну шеренгу подій, явищ, пересипаних справами великими і не дуже, подіями звияжними й ницими, людьми благородними й бикуватими, емоціями дзвінко-чистими й приземлено-глухими. Війна додала до цього, ставши над усім, цілий спектр чуттєвостей, зітканих з полярних кольорів зла і добра, з червоного і чорного, символізуючи боротьбу за життя і волю.

І ось у цьому розмаїтому сприйнятті світу, розгойданому до зриву, розкиданому до обриву майже повної непередбачуваності, Павло Мовчан зустрічає свій День Ангела!

Хоча чому тільки свій?! Він — наш. Для багатьох, хто знає цього непогамованого, незмирного ні часом, ні негодом, ні життєвими загадами Чоловіка, він є зразком (добре, що не еталонним) життєтворчості, громадянськості, українськості. Павло перебуває в ряду національних просвітників, які жертвовно повелися з тим даром Божим, що зветься талантом. Інколи думається, а скільки можна було б сотворити для світу, для України прекрасних поетичних (і не лише) дарунків, якби...

Але, мабуть, у тому і є принада, сенс, краса його помислів і творінь, благочинність його доріг, уквітчаних візерунками немислимих і непередбачуваних випадковостей, дарованих долею злетів і душевних спалахів, народжених Муз, що все це зрощувалося Митцем, для якого незмінною вартістю був чин громадянина, сина свого Роду і Народу, України.

Громадське тло для Мовчана було, є і ще довго буде тією буденною й водночас святошною матрицею, на якій він творився як Поет, політик, державний діяч і Просвітник. Воїстину, ніби для нього були тисячі років тому сказані Аристотелівські слова: "Усе людське є політичне".

Тоді, на тектонічному зламі 80-90-х років, Він, як і його побратими по Музах, радше відчув своїм українським серцем, аніж осмислив, незбагненні круговерті боротьби за відновлення Державності, місце яких не тільки в творчих майстернях, а передусім на барикадах Свободи й Незалежності. Не тільки Словом, але й Чином. Діяв так, як писав про чесноти провідників Нації у знакові для часів нинішніх серії "Бібліотека Воїна" (Симон Петлюра. "Московська воша"), де стверджувалося, що в "найтяжчі і найвідповідальніші періоди української історії бралися за державотворчу справу, усвідомлюючи, що спротив їхнім намірам і зусиллям був неспівмірний з реальними можливостями...".

Справді, все було налаштовано проти них, проти правди, справедливості, а такі, як Мовчан, з відчайдушною впертістю обстоювали святе право нації на "свою правду і свою волю". Здавалось би, що нічого рівноправного (як противагу) й не знайти, щоби здолати молоха-моско-

вита й утвердити в рідному просторі, однак понівеченому, витолченому, колонізованому зайдями, національне і державницьке "Я". Лише дух, спраглисть волі і надбання історичної справедливості викувували й гартували ті якості, що стали незборимими для недругів і ворогів.

Самостійність, свідомість, сміливість, самовідданість, сумлінність, суверенність, соборність стали знову тими затребуваними вже історією чеснотами, синтезувавши які, Павло Мовчан трохи раніше, в іншому небопросторі називатиме "самоволею неба".

У цьому словотворі закладено всю його ніколи не вгасаючу віру, промацюючи "незглибну глибину" серця і духу, що Україна (попри все!) таки постане. Скільки десятків років пам'ятаю реактивність Павлового Слова, що блискявою пронизувало кожного — від побратимів до збайдужілих і ненависників, коли вже бракувало аргументів або наставала пора їх зайвості, тоді його схвильований, але впевнений, завжди в такі моменти небринючий, а дзвоноподібний голос, озвучував ніби вічну істину, як Божу заповідь, що "по-іхньому ніколи вже так не буде".

Вони проголошувалися, стверджувалися, нагадувалися Поетом і Політиком в різні часи, для різних людей, у різних життєвих ситуаціях, коли сказане інколи прирівнювали до ілюзії, романтичної ідеї, навіть самообману. Проте саме в цей "заповіт", який "переказав" Нації на сучасну українську Тарас Шевченко, звертаючись до "...живих і ненароджених", вірів Мовчан, переконуючи інших, несучи Тарасову Правду сущим українцям на матерізні та поза її межами, гарантував закличним Словом: "Любітеся, брати мої, Україну любіте, і за неї, безталанну, Господа моліте".

Насправді за те Шевченкове, що стало знаменом й дороговказом для українства від Сяну до Дону, від Сіетла до Сіднею, — "Бог єдиний Народ і вільна Україна", як трив'язь навічно утверджена в національній свідомості кожного сушого (свідомого) Українця, Мовчан молився. Але не тільки.

Етичний обов'язок відповідальності "за все українське" народжував і спонукав дію, яка в синергії з багатьма його однодумцями, а найперше — з омріяною

Народом вірою, набувала досі небаченої енергетичної сили, яка вивершувала з поета і митця Борця, Творця вільної, соборної України. Велика літера не є простою метафорою чи удаваною героїкою в спогадах, принагідних до ювілейних дат. Ні. Це навіть не данина пам'яті таким українським націє-державотворцям, подібним Мовчану. Насамперед це моральний вимір в оцінках значущості сотвореного в реалізації української національної ідеї. Декларація Української Незалежності (16 липня 1990 р.), Акт проголошення Незалежності України (24 серпня 1991 р.), прийняття Конституції України (28 червня 1996 р.)...

Події, дати надзвичайної ваги, поза якими неможливо вести мову про політичний, духовний, світоглядний суверенітет українського народу. Не перебільшую, усвідомлюю "присутність" у цих вищих Актах Нації положень, що стали гальмівними "компромісами", однак саме вони, як і нинішня війна проти клятого московита, є найвищим проявом незворотності державотворчих процесів. Зроблене — доробок значущої національної цінності, який здатна справедливо оцінити тільки українська історія в боротьбі за Волю України. Відкинувши узбіччя блудливий і сурогатні твердження політиканів "молодої озимини", що "до нас ніхто не робив і ніщо не робилося", а "ми" ось прийшли "ощасливити" цей зболений і нужденний народ.

Тому Нація мусить жити правдою, пам'ятати і гордитися тими, хто був біля витоків відновлення Державності наших великих предків, хто був і є в ідеалах та сутності й донині надійним оберегом української Ідентичності. Серед центрових цього змагу — Павло Мовчан, опромінений Шевченковим пророчим словом: "...Поборете!".

Здається, як писав у своїй етичній збірці "Сіль" наш Ювілянт, що саме цей "Великий дух тебе безмежним робить...". Безмежним у любові й синівському обов'язку до свого Роду, Народу, України, Рідного Слова.

до-естетичні, по-громадянському відважні, не завжди загальнозрозумілі, зате наділені "здатністю" з кількох віршованих рядків витворювати цілі книги-трактати, осмислювати Буття. Людини, Народу, України, Людства, Світокосмосу.

Мовчан — поет-філософ і трибун — зрощувався в ті складні й гнітючі часи, коли було заборонно знати правду, табуйованими були навіть глухі бажання небагатьох доносити її до людей. У ті часи не зробилося "обезлюдненим", зберігши свою неприрученість, було надзвичайно складно. Очевидно, мав рацію Іван Дзюба, який колись про П. Мовчана сказав так: "Він не кривив душею, був собою і тоді, коли вже й це було протистоянням панівній облуді".

Мабуть, його ціннісними орієнтирами творчості були не вічно прозирливі офіційні критики, а поклик родової, національної пам'яті. Пригадується як в різних середовищах та гуртах, зокрема й у "краватко-метеликових", він часто до чому зболено оповідав про свій рід, зібраний і зітканий із хлібодарів і духівників, а ще про рідного дядька, вбитого в пошуках хліба для голодних дітей, затискаючого в жмені смерті чорну українську землю, яка чомусь (?) тоді так і не стала рятівником українства від мору.

Даруйте, але саме в Мовчано-вій народовідповідності міститься високість штилю Поета, обрамленого ріднолюбовством, правдою і дарованим Богом і Природою талантом. Він — з Народу, серед Народу і для Народу. У поетичній замальовці "Ворота любові і смерті" П. Мовчан емоційно фіксує миті, коли сонячне узгоджується з чорним, коли на шляху розступається ліс, коли пам'ять тебе повертає до родоводу. Що тоді? Лише згадки, спогади, відлуння твоєї життєвої дороги? Ні.

Відчутно, що значно вагомніше, сердечніше, чуттєво-раніше сприймається ним рідна земля, батьківська "смерекова" хата (даруйте, моя буковинська ностальгія).

*Бо не згадалась, викликалась
бодем
Вся лінія життєво-родова,
і вибухав ізнов погаслий голос,
і кров переливалась кругова
аж до синів від Єви до Адама...*

Тож як би не намагалася вічність скупо дарувати снагу для буденних радостей, перетворювати розлогість часу на лічені хвилини, ділячи на метри неосяжний простір, а швидкоплинне, наповнене сонцем і співом буття веснянолітнього рівнодення з його неповторною мелодією буття змінювати на зимові холоди, Мовчан безупину продовжує випромінювати енергетику олюднення, рух до життя і для життя. Його Слово завжди звучить натягнутою струною, у ньому часто переплітаються всі чуттєві гами, скроєні з любові, добра, захоплення, ненависті (до зяйд), нестримних поривів в обстоюванні правди й справедливості в обширах від мікро до макрокосмосу, а ще воно наповнене етичним обов'язком відповідальності за все суще, ненароженне і те, що вже відійшло за обрії часу. Мовчаном слово іноді навіть зву-

ком утілює зміст, завжди живильне й нове, як пише сам Павло, — "ніби слово вимовилось щойно".

Ось уже впродовж багатьох десятиріч років його Слово, Чин, Віра, Ідея зрощують у ньому одержимого Захисника, Просвітника, Будителя, Творця Української Мови, Національної Ідеї, Ідентичності, Державності. Думається, що така сила чеснот, стаючи одним з мільйонних оберегів української справи, дарована Мовчану не лише долею, його невтомною працею, а й "невидимим", ірраціональним й водночас якимсь надмір матеріально діючим генетичним кодом Нації. Ця сила міститься у витокках, джерелах, сотворених самим Народом. Оце сквородиницьке першине джерело, що вічно напуває народ міццю, мудрістю, миродайністю, стало живильним і незамінним для Мовчана — Поета, Митця, Державника і Діяча.

Коли І. Мірчук в "Енциклопедії українознавства" В. Кубійовича (1949 р.) стверджував, що "філософський антропологізм Сквороди має характер онтологічний, теоретично-пізнавальний та етично-практичний, поставивши на чолі свого вчення Сократову девізу: "Пізнай самого себе", то, здається, що життєтворчість П. Мовчана дещо "підкориговує" сократівську істину, оскільки часу "на пізнання себе", скільки не пам'ятаю, у Павла завжди не вистачало. Бо спочатку, так було уготовано долею, він пізнавав світ, сумбурно, хаотично, часто не завжди по своїй волі, зате захоплююче, критично, творчо.

Але найбільше осягав Україну — безмежну, бездонну, верховинну для свого серця. А завдяки Україні, наскрізно пройнявшись її долями і болями, звияжнями і вартостями, високістю дум і спадком національного скарбу, Мовчан пізнавав "себе". Лакмус українськості завжди був неочіненно справедливим, найбільш об'єктивним реперним знаком у ставленні до "себе", "іншого", "світу".

Нашого славного ювілянта завжди відносили до ряду "національно стурбованих". Ні. Не опонував, не дискутував. Навпаки, бо уважав це за честь і правду, співіудючи написаний і писаний заповіт, що без національно-культурного, ідейного, духовного стрижня будь-які поступки ставатимуть марнотратними жертвопринесеннями на алтар політики, мистецтва, економіки, державного будівництва, націєтворення. Безнаціональне завжди виплоджує безвольне, збайдужіле, аморальне, знекорінене й потворне. Поза національним світовідчужанням, поза знаннями національного доробку не можна правдиво пізнавати "іншого", входити в незвідані глибини величчя загальнолюдськості, світової культури.

Мовчан — із тих творців Муз, що не обкладають намертво містечковими бійницями національну культуру. Він — мистець і творець універсального виміру, бо його творча і громадянська вмонтованість в європейську і східну літературу, в інтелектуальну традицію народів заходу і сходу "олюдноє" світ значно присутніше, аніж нинішня фарисейська і фальшива "дипломатія", яка давно втратила етичну відповідальність "за все живе". У взаєминах із багатьма культурами народів світу він послуговується високим Шевченковим правилом солідаризму — "Борітеся!".

Спільно. За Вашу і Нашу Свободу! Він добротно знав і знає друзів, недругів та ворогів.

Тому П. Мовчану такою

близькою є культурна платформа Д. Донцова, який 105 років тому (1919) у праці “Культура примітивізму” (Головні підстави російської культури) так описував деформації тодішнього (і нинішнього світопорядку): “Застрашуючою є нетерпимість, особливо у ставленні росіян до чужих національностей. Достоевський ненавидить німців, рівно ж поляків, які є або злодіями, або картьярами (“Братя Карамазови”, тургеневі купрін уважають “хохлів” за нижчі сорти, а пушкін спеціалізується в насмішках з французів, толстой з німців. Причина цієї фобії є абсолютна нездатність визнавати рацію існування за чимсь, що відхиляється від загальнознаного (ними) типу”.

Безперечно, про Мовчана варто складати оповіді, писати емоційно кристалізовані есеї, слухати, чути і знову слухати, бо на його життєвому шляху чимало чини для наслідування майбутнім (і нинішньому) поколінням. Однак обличчя поки на узбіччю цю зайвину.

Поет і Просвітник, унікальний своєю незбагненою оригінальністю громадський діяч, Сі-яч національної ідеї та ідеалів великих Будителів Нації, достойний Поборник малоросійства і ненависного для світу рашизму, Мовчан безупину продовжує писати свої глибоко філософічні, високого ідейного злету, водночас такі прості й доступні для кожного Українця “романи” – ці затребувані евангелії, що зміцнюють Дух Української Нації, що є найнадійнішим Оберегом Людини, Народу, Держави, України.

Друже Павле! Хай Тобі сіється, роститься, жнеться і дається. На многії, многії Літа!

У Твоєму запрошенні на святкову урочистість у Національній музичній академії написано: “Наділи мене, Боже, судьбою”. Тож ми, всі суцї українці, твої побратими, друзі і знайомі, близькі і далекі долучаємося до цього святошного прохання, віншуючи Тебе, зичачи безустанного Руху Твоїй Українській Душі, дякуючи Долі, Батькам, Україні, що зростили Поета від Бога!

Патріарху Товариства “Просвіта” – 85

Іван ДЕРДА,
в. о. голови Чернівецького обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка, народний артист України

Чернівецьке обласне об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка щирою серцею вітає зі славним козацьким ювілеєм Павла Михайловича Мовчана – видатного українського громадського діяча, журналіста і політика; поета, перекладача, сценариста, заслуженого діяча мистецтв України, голову ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка.

Ваша подвижницька багатогранна професійна і громадська діяльність активного, ефективно діючого керівника нашого Товариства є невід’ємною складовою багатогранних процесів становлення і розвитку Української держави, яка в нинішній час, ціною життя воїнів ЗСУ, захищає суверенітет України від споконвічного ворога.

Відаючи глибоку повагу і

шану першопрохідцям, які стояли у витоків утворення “Руської Бесіди” на Буковині, – Юрію Федьковичу та багатьом іншим сподвижникам всього українського, широко завдячуємо Вам, за невичерпність енергії і активності, виключної самовіддачі у справі, відродження і утвердження українства, збереження і примноження самобутньої української мови і культури, виховання патріотизму, пропаганди і впровадження в побут традицій, звичаїв, музики та пісень, обрядів та свят, підвищення значущості українських старожитностей, що здобуло “Просвіті” ХХІ ст. незаперечний авторитет, який вартий широкого наслідування на всеукраїнському та міжнародному рівні.

Бажаємо Вам, мудрий очільнику “Просвіти”, міцного здоров’я, шасливого довголіття, у добрі і благополуччі, нових творчих надбань у громадсько-культурній діяльності, на благо і задля української просвіти для народу.

Ой пошла пенька мені кошуленьку
Ювілейне Павло Мовчана

Ой пошла пенька мені кошуленьку,
Як біля, біля, як біля, біля,
Як папір, тоненьку.
Смуженька червона
На грудях у мене
Палашок, палашок,
Мов листок на клені.

© Іван Дерда

Його бій за державність триває...

Проміжні результати акції “Купи книгу Огієнка – підтримай ЗСУ”

Микола ТИМОШИК,
голова Фондації ім. митрополита Іларіона (Огієнка)

Спочатку – про акцію кількома цифрами. Від благоїного продажу в Брусиліві книг І. Огієнка та про нього в цілому, згідно з квитанціями банку, на потреби ЗСУ вже перераховано 34 тисячі гривень. Від початку року – 11 тисяч. Найбільш урожайним виявився червень – 5 тисяч гривень.

Найчастіше витребуваними, за які найбільше давали пожертви, стали: легендарна, шойно перевидана в повному обсязі з американською “знахідкою” упорядника, “Українська культура” та повний життєпис про Огієнка автора цих рядків “Його бій за державність”. Пояснення цій

назві життєпису таке: головний твір життя, який Іван Огієнка написав і видав у Вінніпезі в 1961 році, має назву “Наш бій за державність”. Звучить, як ніколи, суголосно з нинішніми українськими реаліями.

Цій акції – майже півтора року. Починалася, щоправда, з іншого приводу – як спроба скромної допомоги у відбудові Свято-Воскресенського храму в Брусиліві. Сакральність храму в тому, що тут хрестився і вінчався Великий Українець Іван Огієнка. І саме через це московська влада вщент зруйнувала храм на початку 30-х років ХХ ст. Відродити його заповнявся Володимир Габенець – селянський син із Костинця і патріот рідної землі, а нині голова Брусилівської громади.

Храм урочисто відкрили в серпні 2023-го величавою літургією, яку провів предстоятель ПЦУ митрополит Київський і всієї України Епіфаній. Дух і красу цього храму підсилили ті 38 тисяч гривень, які були спрямовані на потребу будови з продажу книг Огієнка в музеї його імені.

Акцію під сучасним кличем Фондація ім. митрополита Іларі-

она (Огієнка) розпочала в лютому 2022-го, коли відвічний наш ворог – московія – почав повномасштабну криваву війну за знищення українців як нації. І кожного місяця результати цієї акції стають усе помітніші.

Недавно я знову побував у Брусиліві з повним багажником авто книг Івана Огієнка в серії “Запізніле вороття”.

Дарунок прийняв Володимир Васильович Габенець – голова Брусилівської громади, що й зафіксовано на цих світлинах.

До слова. Проект “Запізніле вороття” (рукописна творча спадщина Огієнка з канадських архівів) самотужки здійснюю з своїм упорядкуванням, передмовами і примітками від 2000 року. За цей час побачили світ 24 томи досі заборонених і незнаних в Україні книг. Найсвіжішими, що тепер доправлені до Брусиліва, є “Світільники землі української”, “Дохрис-

М. Тимошик передає книги В. Габенцю

тианські вірування українського народу”, “Наша літературна мова”, “Свята Почаївська лавра”, “Ідеологія Української церкви”, “Служити народові – то служити Богові”, “Митрополит-мученик Арсеній Мацієвич”. “Українська культура” та інші. Там же, у межах цієї акції, можна придбати й моє двотомове “Село” та книги про Огієнка – “Запізніле вороття” і “Його бій за державність”.

Усе до копійки, що акумулюється тут на пожертви відвідувачів за взяті в подарунок книги, щомісяця працівники Музею відправляють на потреби фронту. Квитанції зберігаю для майбутньої музейної експозиції, де скромне місце буде відведено цій благодійній акції.

Тож Слово Великого Українця живе, будить, кличе. І сам Іван Огієнка – в лавах бійців нашого кривавого праведного бою за Українську Україну.

Запрошую друзів бодай раз побувати в Брусиліві. Від Києва це якихось 70 кілометрів трасою у бік Житомирського краю...

Там серцем відчуєте одну із обіцянок, які Іван Огієнка (митрополит Іларіон) дав сам собі на чужині:

*Хай лютий ворог на Голоту
Жене стократ за Україну.
Для неї я свою роботу
Аж до могили – не покину!*

Два штрихи до харизматичної постаті ювіляра

До потужної вервиці привітань із нагоди ювілею харизматичної постаті нашої сучасності Павла Мовчана додаю ось ці два вагомні штрихи.

Перший: Павло Михайлович як багатолітній очільник Огієнківського комітету. За престижністю, знаковістю, змістовим наповненням (втім, не за грошовим виміром) ця премія неофіційно вважається другою після Шевченківської. І це багато в чому завдяки умінню Мовчана об’єднати довкола величної постаті Огієнка гроно небайдужих, одержимих, особіних і завше прямостоячих. Також завдяки його здатності чути іншого, згладжувати гострокутність думок, виводити на одностійність у головному.

Другий: Павло Михайлович як безпосередній творець укра-

їнського національного інформаційного простору. Попри системні спроби хронічно національно кастрованої української влади витіснити, вичистити, видалити з впливових ефірів та газетно-журнальних шпальт тих, яких ця влада називає “національно стурбованими”, голос Мовчана знає вся Україна. Різнометні, але завжди гостроактуальні авторські радіовислання, статті в друкованих ЗМІ, документальний кінематограф, книги, виступи на просвітнянських презентаціях – у всьому цьому уречевлена інтелектуальна потуга, талант, небайдужість Ювіляра.

Тримаймо стрій, шановний Павле Михайловичу!

Микола ТИМОШИК

Міністерство культури та інформаційної політики України
Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Національна музична академія

19.07.2024 р. м. Київ

“Наділи мене, Боже, судьбою”

До 85-річчя поета та громадського діяча,
лауреата Національної премії імені Т. Г. Шевченка

Павла МОВЧАНА

У літературно-мистецькому дійстві беруть участь:
Камерний хор “Київ” (художній керівник, народний артист України Микола Гоблич),
Заслужений народний хор України “Даринчанка” (художній керівник Петро Андрійчук)
народний артист України, лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка Тарас Компаніченко
та гурт “Хорів Козацька”, народний артист України, скрипаль Кирило Стеценко,
народна артистка України Євгенія Басаласа, народний артист України Олександр Василенко,
заслужена артистка України співачка Тетяна Негрій,
заслужений діяч мистецтв України, композиторка Анжела Ярмолюк,
Олександр Карпенко (фортепіано), квіртет “Мавки” Національної музичної академії.
Ведучі: народний артист України Євген Ніщук та астриска театру і кіно Галина Стефанова

Початок о 17:00 Київ, вул. Архітектора Городецького, 1-3/11
Вхід вільний і бажаний

Ольга МАК

Закінчення.
Початок у ч. 27 за 2024 р.

“Вон туди” — це густо замішена каша людських тіл, прерізного роду “заважалда”, штовханини і словесних перепалок. І все тому, що тісно. Є якісь віконця, до яких стоять якісь подоба черг, але не знаєти, до якої прилучитися. Стоятимеш годину, а потім виявиться, що треба не сюди, а туди, бо ж написів нема. Все це вже пережите не раз, все знане, але, врешті, куди податися? Вікторії далі не видно, багаж обриває руки, і поставити на землю неможливо, і спитати нема кого, бо всі питають, але не чути, щоб хтось щось до ладу відповів. Я стараюся пропихатися, хоч далі не маю поняття, якого напрямку триматися. Але іншого виходу нема — треба рухатися будь-куди. Продаюся туди, продаюся сюди, спотикаюся на чийсь валізи, наступаю на чийсь ноги, натикаюся на чийсь негостинні лікті, пропускаю мимо вух якісь не зовсім приязні побажання і поволі трачу надію звідси видертись.

І раптом — о, диво! — бачу понад головами натовпу цілу низку чорних круглих “котьколів”, які, немов нанизані на шнурку, скоро й упевнено посуваються в одному напрямі. Їх понад тузин, й голови під ними подібні до карикатур з чорносотенних журналів початку нашого віку: смагляві обличчя, борода й майстерно закручені пейси.

— Диви! — озивається хтось поруч. — Що воно таке?

— Оці? — відповідає інший. — Палестинці.

— “Палестинці”? — передражнює третій. — Це ж найгірші вороги палестинців — євреї!

— Справді! А чого ж вони сюди приїхали?

— Кожного місяця приїжджають, чи й частіше.

— Та чого?

— Видно, діло мають.

— Еге ж, то такі, що без діла не їздити-муть...

Я довго не думаю. Збираю всі свої сили і рвуся просто напереріз гуськові цих ділових, вбраних однаково в довгі чорні лапсердаки (лапсердаки я розпізнала пізніше) прибульців. Розрахунок удався, і я, перше, ніж за останнім лапсердаком роздертга гуша натовпу замкнулася, безлишно влізла на самий кінець шеренги і таким чином приєдналася до “найгірших палестинських ворогів”, хоч ніколи нічого проти бідних палестинців особисто не мала. А все ж такі цікаві ці люди на вигляд: вбрані, як один, з бородами, як один, з однаково закрученими пейсами, і, здається, подібні між собою, як близнюки. Відрізняються від загалу лишень кількоро молодих хлопчаків років по 12-13, гарних, мов на мальованих, простоволосих, але пострижених за певним ритуалом: голови з обидвох сторін підголені, і лишень посередині від чола до потилиці, наче гребінь, спадає грива. Серед них вражає особливо справжній красень — ясний блондин з волошково-синіми очима. Стараюся почути, якою мовою вони говорять, але вони взагалі не говорять — посуваються мовчки. Я ступаю їм по п’ятах і за пару хвилин вже стою перед митним урядовцем, що сидить за контрольним вікном. Моїх “рятувальників” він пропустив цілком вільно, але мене затримав. Звичайні формалії: звідки, куди, чому тощо.

— Маєте золоті речі? (По-російському, звичайно).

Показую.

— Фотоапарат?

— Маю.

— Доляри?

— Маю.

— Скільки?

Кажу.

— Покажіть!

— Зашиті під одежею на тілі.

— Покажіть! — настоює.

Назустріч минулому

— Маєте окрему кімнату, чи роздягаться тут?

— Проходьте! — махає безнадійно рукою і видає посвідку, яка, як потім виявилось, нікому не була потрібна.

А Вітки далі нема. І де вона, роззява, застрягла?! Адже не дурніша від мене і войовнича, як бойовий півень, а тут пропала!

Тарабанюся до виходу і по умовному знаку пізнаю двох незнайомих чоловіків, що виїхали по нас до Борисполя. На radoшах аж цілую їх, лишаю біля них свій багаж і вже в порожні вертаюся шукати свою згубу. А вона вже також виходить, утомлена, стурбована і злюща.

— І куди ти поділася?! — насадає одразу на мене. — Лишила мене з цим багажем...

— А тут, дівчино, кожен насамперед про себе дбає. Привчайся! — жартую, і на цьому інцидент вичерпується.

Вмощуємося в авто і рушаємо. Темно, дорога зовсім не знайома, по шибках автасічі дощик, і в мене в душі наростає почуття, подібне до образи: оце так вітає мене Батьківщина по майже піввіковій розлуці?! Наш новий знайомий і господар на цю ніч за плечима щось пояснює Вікторії, але я навіть не стараюся прислухатися, про що йде мова. Бере мене досада на погоду, на темінь і на вкрадену радість зустрічі з Рідною Землею. Чи я вже справді через похилий вік збайдужіла до найдорощого, чим я жила досі? Адже ще зовсім недавно у снах й у вечірніх мріях... Ет, краще не думати над цим!

Подружжя, з яким нас зв’язали ще з Торонто, — дуже привітні й гостинні люди. Їх лишень двоє, і вони займають гарно умебльований і ідеально чистий апартамент в новому багатопверховому будинку в новій дільниці міста — в Троєщині. Запрошують нас залишитися у них на стільки, на скільки нам потрібно, бо ж до центру Києва “і не так далеко” — “всього-на-всього” яких півтори, ну, дві години їзди. І більшість жителів цієї дільниці, в тому числі наш привітний господар, щодня їздить до центру на роботу, не маючи авта.

Ми трохи в клопоті, бо апартамент справді споклисливий, але відкладаємо рішення на другий день. А поки що я беру теплий душ, пігулку валеуму на ніч і лягаю в чисту, вигідну постіль. Вікторія також, але без валеуму.

На другий день ранком справа вирішується зовсім просто: по нас приїжджають Дмитро Чередниченко, з яким я вже вступила листовно заприятелювати, і Валентин Задорожний, інженер, з яким нас заочно “майже познайомила” дружина пана Дмитра — Галина Кирпа. За часів покійного СРСР Валентин мав постійну працю за фахом, хоч і не дуже скривав свої антикомуністичні погляди. Але з розпадом червоної імперії і проголошенням самостійності України його праці позбавили, і він ось уже півроку безробітний. Промишляє, як може, найбільше за допомогою власного авта. Ми дуже зраділи, довідавшись, що Валентин охоче посвятить нам свій час, своє знання міста й околиць і своє авто на стільки часу й на таку віддаль, як нам буде потрібно.

Щодо пана Дмитра Чередниченка, то це взагалі подиву гідна особа, і, коли б його спитати, хто він такий, то, мабуть, йому самому було б трудно на це запитання відповісти. Письменник, перекладач, мовознавець, педагог, репортер, фотоаматор високого рівня, громадський діяч, редактор часопису “Жива вода”, співредактор часопису “Витоки” тощо, тощо, а на додаток — ходячий інформативний збірник Києва і його широкі околиць. Премію П. Чубинського п. Дмитро одержав за “організаторську і пошуково-дослідницьку діяльність, спрямовану на ознайомлення громадськості з кращими надбаннями духовної культури українського народу”. Але

йому належалася б ще одна премія, бо Дмитро Чередниченко людина справді виїняткова, хоч з вигляду він дуже простий і скромний. Найпомітніші у нього з першого погляду довгі козацькі вуса, але я сказала б, що найхарактерніші в нього очі, підсховані за густими бровами. Вони мені чомусь одразу нагадали очі Шевченка: такі ж лагідні, такі ж мудрі й щирі. Ми з ним заприятелювали відразу, й успішність своєї подорожі по Україні я також у великій мірі завдячую організаційному хистові й невичерпній енергійності Дмитра.

Приїжджаємо на наше “постійне” помешкання. Воно міститься в самому центрі міста — на вулиці Прорізній. Будинок старий і вже, мабуть, пару десятків років вимагає капітального ремонту, та тепер всю вину зволують на проголошення незалежності: мовляв, коли б трималися вкупі з Росією, — мали б будинок відремонтований, а схотіли незалежності — ремонтуйте самі. Це ми довідалися вже пізніше, але, переступивши поріг, знайомимось з милою і наче давно знайомою, чи пов’язаною рідними зв’язками господинею Надею Самуляк, активною громадською діячкою і редакторкою київського радіо. Її чоловіка, художника, ілюстратора і редактора видавництва “Веселка” Андрія Ливеня, нема вдома. Вони займають просторий апартамент, але лишень з одною спальнею, яку гостинно відступають нам.

Поки ми знайомимось, кружляючи довкола загальноприйнятих у таких випадках питань, пан Дмитро також, підтримуючи нашу розмову, одночасно щось там собі пише у блокнотику і час до часу бігає в кухню до телефону. А тоді, вибравши зручний момент, повідомляє:

— Так от, я собі намітив такий приблизний план... Сьогодні, думаю, ви нікуди не підете. Ага, правда, ми підемо до Задорожних на вечерю. Тим часом розпакуйтеся і влаштууйтеся. Але взавтра ми поїдемо оглянути Святу Софію і Старий Київ. Післязавтра, себто в середу, їдемо до Ніжина. Я потелефоную до Інституту, і вони вам там підготують зустріч. У четвер я зайнятий, то ви вже самі виберіть програму — Валентин і Люся вами займуться. А в п’ятницю ми вже маємо заплановану з вами зустріч у Третьому Київському педучилищі. В суботу ми їдемо до Корсуня...

Коротше сказавши, пан Дмитро дослівно “на коліні” вже сплянував усю нашу програму, включно до закупу залізничних квитків у спальнику купе до Кам’яного-Подільського, де нас повинні зустріти і примістити на ніч. З Кам’яного-Подільського нас має забрати авто до Чернівців професор І. Руснак, з яким, до речі, я вже листовно знайома. Пан Дмитро також має зобов’язати проф. Руснака взяти на себе відповідальність за нашу дальшу мандрівку. Виїняткова людина!

Тим часом розмова точиться і зачеркує все ширші кола, наче хвилі від укинутого в озеро каменя. Моя недавня певність щодо всебічної поінформованості про Україну й українські державні справи сильно захитується під впливом відомостей, імен і фактів, що їх подають нам наші нові приятелі

з першоджерел. Зблизька все здається рельєфнішим і навіть інакшим, ніж за океаном з преси чи хоч би й телевізії. Говоримо про наступну вирішальну сесію Верховної Ради, про Севастополь, Чорноморську флоту, про Крим взагалі, договори з Росією, підрибку діяльність промосковських і прокомуністичних шкідників, причини падіння купонів і нарешті про незвично холодну передчасну осінь.

Часто дзвонить телефон. Питають за панею Надею, питають за паном Андрієм, за Дмитром і (диво!) питають навіть за мною. Вже люди довідалися. Це навіть приємно.

Вибираємося на вечерю до Задорожних. Вони живуть уже в модерному, себто недавно збудованому будинку на восьмому поверсі. Вже пізній вечір, а в коридорі світла нема, так що за входом ви відразу влазите у кромішню темінь — хоч око вибери! Валентин твердо і впевнено бере мене за лікоть, переймаючи на себе ролю радара: ось тут східка, а тут рівно, а тут... безнадійно! Я й замолоду в темноті не вмела ходити, дарма що зір мала добрий, а на старість, та ще й у цілком незнайомому приміщенні ні одній п’яді ані довкола себе, ані під ногами не вірю: одну руку простягаю вперед, другою на всякий випадок захищаю лоба і з остраха, щоб не впасти в якусь пастку, поволі суну ноги, не відриваючи їх від підлоги. Позад мене такою самою акробатикою під наглядом Дмитра займається Віта. Кілька східок збивають мене з пантелику зовсім: вони так солідно підвишені лишень по краях, де люди ступають рідше. Середина ж при світлі напевне нагадує беззубий рот, а в п’ятмі то й для альпіністів непридатна. Але якось, цілі й неполомані, дістаємося до ліфту. Він, як і у всіх новобудовах, розрахований на 4 особи, і також темний. Світяться лишень, — слава Богу! — числа поверхів на вказівнику.

Подружжя Задорожних доповнюють одне друге: наскільки стриманий і маломовний Валентин, настільки рухлива й говорлива Люся. Вона — художниця-малярка з уже здобутих іменем у мистецькому світі й багатьма власними виставками. Тут знайомимось також з дружиною Дмитра — Галиною Кирпою і з їхньою п’ятинадцятилітньою донечкою Олянкою. З Галею ми вже понад рік листовно обмінюємося думками про потреби дитячої літератури, отже, можна сказати, знайомі, але при зустрічі переконуюся, що моя уява мене підвела. Чомусь була певна, що пані Галина — авторка наполегливих енергійних листів — мусить бути огрядною блондинкою. Чому саме блондинкою і чому саме огрядною — не могу пояснити. Натомість зустрічаю крихкої будови шатеночку, в окулярах, якусь несміливу і з голосочком, “мов шовкова нитка”. І дивом дивуюся, звідки в такій тендітній істоті береться стільки енергії, що вона справляється з виданням підручників для початкових шкіл і дитячих журналів, співробітництвом у “Живій воді” і “Витоках”, пише власні поезії для дорослих і дітей, які вже встигла видати кількома збірками. Вона також неустанно розшукує дитячих письменників у діяспорі й намагається притягнути їх до співпраці у творенні нової літератури для нового покоління. Так пані Галина “впіймала” й мене, натрапивши десь на кілька моїх легенд і казок, написаних на прохання видавництва і вже давно мною самою забутих. І ось вже рік я безуспішно з нею воюю (і з її шановним чоловіком також) листовно, намагаючись їх перекопати, що не обдарована тим рідкісним талантом, який робить письменника дитячим письменником. Для дітей далеко важче писати, ніж для дорослих, але, на жаль, далеко не всі це розуміють. Не хочу цим сказати, що Галя й Дмитро також не розуміють, — вони просто переоцінюють мої спроможності.

Після вечері Люся покаже нам свої картини. Бідна Люся! Навіть при найрельєзніших стараннях вона не могла би знайти бездарнішого від мене критика. Не могу сама себе зрозуміти, як це може бути, щоб я, з природи наділена непересічно

Тарас Шевченко: “Журнал став для мене необхідним, як стражденному лікар”

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

“Серце болить, а розказувать треба...”

Чому про це необхідно нагадати? Огіром і таїна Шевченкового Щоденника значною мірою зумовлені тим, що він є водночас автобіографічним і мемуарним твором. Ідеться не лише про те, що поет описував, іноді доволі докладно, своє життя впродовж одинадцяти місяців, самостійно створивши серйозну біографічну канву цього періоду. Насправді, Щоденник, започаткований незадовго до звільнення із заслання, відображає поетові поневір'яння в умовах усього каторжного десятиліття, і саме в ньому зафіксовано перемогу Шевченкового духу в єдиноборстві з Миколою І і Московщиною. Як жоден інший твір, Щоденник особливо переконливо показує, що Шевченкові “довелось запить з московської чаші московську отруту” за весь український народ.

Ключ до розуміння й осмислення поетового Щоденника дають Шевченкові слова, зафіксовані ним на самому його початку — 13 червня 1857 року: “Запишемо все бачене і чує і все, що серце продукує”. Це суголосно ще в Передмові до видання поеми “Гайдамаки” (1841): “Серце болить, а розказувать треба...” Більше того, розказувать треба навіть тоді, коли “серце порване, побите...” Щоденник створено мужним і нескореним українцем, який безстрашно став на прох з царизмом і в роки каторжного заслання, за його словами, “не зачерствив серце, що сприймає прекрасне”. Шевченків Щоденник є воістину осердеченням і, читаючи його, ми чуємо стукіт чистого й зболеного Шевченкового серця, цей унікальний твір є вербальним зображенням його кардіограми.

Можливо, багаторічні дослідження та коментування Щоденника переконливо засвідчують, що видатний автобіографічний документ особливо блискуче виявив український ментальний кордоцентризм, який, як відомо, пронизує всю творчість Шевченка. У Кобзаря, говорячи його словами, “серце по волі з Богом розмовляло...”. У цьому — сила й велич генія, котрий поклав душу й серце, щоб українці не проспали Україну. Пам’ятаєте в огненному “Чигрині, Чигрині...”?

*Помолившись, і я б заснув...
Так думи прокляті
Рвуться душу запалити,
Серце розривати.*

У 2017–2018 роках у “Слові Просвіти” було здійснено масштабний проект “Шевченковому Щоденнику — 160 років”, понад 30 статей якого ввійшли до монографічної праці¹. За словами академіка Миколи Жулинського, переконливі результати дослідження Шевченкового Щоденника було найперше представлено саме в тижневику “Слово Просвіти” через згаданий проект, а також у книзі “Мої духовні криниці”, “де коментарі до Щоденника являють собою справжню монографію в монографії”².

Дослідницька робота в шевченкознавстві продовжується і вважаю за честь системно представляти її результати у Всеукраїнському культурологічному тижневику “Слово Просвіти”. Принагідно згадуючи цього разу безсмертний Шевченків Щоденник, торкнувся лише двох постових

Хочу нагадати, що 13 липня 1858 року Тарас Шевченко востаннє тримав у руках свій Щоденник, який розпочав на засланні 12 червня 1857 року й закінчив у Петербурзі 20 травня 1858 року. Після цього, упродовж більш як півсотні днів, Шевченко не робив у ньому нотаток, а 12 липня 1858-го, в день сорокаріччя близького друга Михайла Лазаревського, поет подарував йому Щоденник. Наступного дня Тарас Григорович ще й вписав до нього свій новий вірш “Сон” (“На панщині пшеницю жала...”).

записів у ньому — першого і останнього...

Перший запис — 12 червня 1857 року
Згадаєте, а чи, власне, знаєте, про що цей запис був? Цитую, починаючи з найпершого речення:

“Перша чудова пригода, яку я вношу в мої записки, суть наступна. Обрізуючи сей перший зошит для згаданих записок, я зламав перочинний ніж. Пригода, мабуть, незначна й не заслуговує тієї уваги, яку я їй виявляю, вносячи її як щось незвичайне в сю строкату книгу. Якби цей казус трапився в столиці або навіть у порядному губернському місті, то, натурально, він не потрапив би в мою пам’ятну книгу. Але це сталося в киргизькому степу, тобто в Новопетровському укріпленні, де подібна штучка для грамотної людини, як, наприклад, я дорого коштує, а головне, що не завжди її можна дістати і навіть за чималі гроші”.

Стоп! Одразу розберемося з цією “штучкою”. В російськомовному тексті Щоденника Тарас Григорович називає її “перочинний ніж”. У “Словнику української мови” одне із значень слова “перо” — “застругана велика пір’їна гуся... що в давнину використовувалася для писання”. Тобто йдеться про “перочинний ніж” — цей словотвір автор уживає кілька разів, і в даному контексті, на мою думку, він має залишитися в перекладі “перочинним ножом”. Від слів “перо” (гусяче) та “чинити”, тобто робити що-небудь, у цьому випадку — “застругувати перо”.

Немає жодної потреби перекладати нині Шевченковий термін як “складаний ніж”, а тим більше — діалектним словом “цизорик” (або “цезорик”), як це робили Сергій Єфремов і Леонід Білецький. Очевидно, що це слово Шевченко вживав. Ось у листі до Андрія Лизогуба від 7 березня 1848 року з Орської фортеці він удячно перелічував усе, що той надіслав йому в подарунок: “І Шекспір, і папери, і фарби, і цизорик, і карандаші, і пензлі — все цілісіньке”. Проте в щоденниковому записі від 12 червня про цизорик не йшлося, тож не варто самовільно редагувати Шевченка з його точним словотвором.

До речі, лише в поемі митця-філософа Павла Мовчана про Тараса Шевченка зустрів я хвилююче точні слова про незастругане перо:

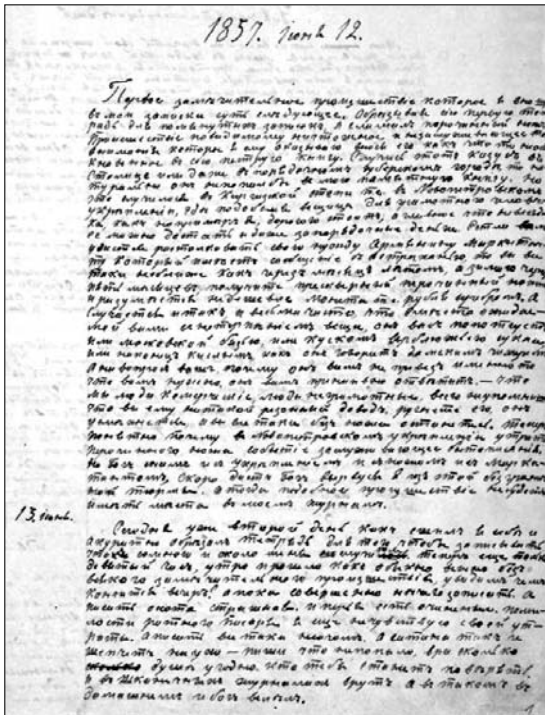
*От коли б знов огонь добути,
спіймати знов високу мить,
допоки на дорозі сутінь
й перо нестругане скрипить...*

Утім, Тарас Григорович якось уладнав справу, бо вже 13 червня зраночку занотував: “А писати охота страшна. І пір’я є застругані”. На початку 1920-х років літературознавець Богдан Лепкий упевнено пояснював: “Застругані пера: тоді не було готових, сталевих пер, треба було стругати гусяче перо, щоб ним писати”. Насправді сталеві пера тоді вже були, і Шевченко ними користувався значно раніше, зокрема й на засланні. Скажімо, у листі до поета з Оренбурга в Орську фортецю у жовтні 1847 року від братів Василя і Федора Лазаревських повідомлялося, що вони серед іншого надсилають йому і “сталеві пера”... Тож, ідеться лише про те, що на момент початку Щоденника засланець не мав сталевих пера й вимушений був писати гусячим. А воно доволі швидко списувалося, що в роботі було незручно.

Тепер обов’язково приверну увагу до того, що в процитованому короткому тексті Шевченко відразу дає, так би мовити, на вибір аж три (!) назви своєму новому

твору: “мої записки”; “строката книга”; “пам’ятна книга”.

Книга для пам’яті, певно, передбачалася поетом строкатою, пістрявою, як саме життя. Наприкінці червня 1857-го Шевченко занотував, що збираючись у дорогу з заслання, він “обзавівся чистим зошитом для подорожного журналу”, а наступного дня в листі до Михайла Лазаревського також підтвердив, що зшив зошит “для подорожного журналу”... Були й інші найменування: “моя незмінна хроніка”; “моя вірна хроніка”; “прозаїчна хроніка”; “записний зошит”... Проте найчастіше Шевченко вживав назву “журнал” (з французької — щоденник): “в моєму журналі”; “записуючи в журнал”... От і в завершальних рядках першого запису від 12 червня про чудову пригоду читаємо:

Т. Шевченко. Щоденник. Автограф першої сторінки

“Але Бог із ним — і з укріпленням, і з нозем... скоро, дасть Бог, вирвуся я з цієї безмежної тюрми. І тоді подібна пригода не матиме місця в моєму журналі”.

Отже, короткочасний “подорожній журнал” перетворився на повноцінний Щоденник.

Якщо у першій згадці йдеться про Новопетровське укріплення, в якому Шевченко перебував на засланні з 17 жовтня 1850 року до 2 серпня 1857 року, то вже через кілька рядків зустрічаємо щирі й точну назву від заслання: “безмежна тюрма”. Були й інші дошкульні назвиська: “семирічна тюрма”, “вертеп мерзот”...

Зауважу й таке. Через сорок днів після початку Щоденника, списавши два зошити, 22 липня 1857 року Шевченко занотував: “...Дістану свіжих чорнил... нове перо та паперу на третій зошит для свого журналу”. Наступного дня підтвердив, що каптенармус (завідувач військового складу) Франц Куліх забезпечив його “папером, пером і чорнилом...”. Можливо, що поет отримав тоді сталеве перо, принаймні записи від 22 і 23 липня суттєво відрізняються. Не виникає сумніву, що гусяче перо стало на 22 липня було відчутно списаним. Але напевне розібратися в цьому можуть лише фахівці-почеркознавці.

До речі, саме 22 липня, тобто наступного дня після отримання офіційної звістки про звільнення з заслання, Шевченко записав у Щоденнику: “Лазаревському... пошлю ці два зошити мого журналу, нехай

читає з Семеном³ в очікуванні мене, його щирого щасливого друга”. Цього Тарас Григорович тоді не зробив, але зате подарував Лазаревському через рік уже дев’ять пронумерованих зошитів, опрацьованих у коричневій сап’ян.

Скажу тут і про те, що період ведення Щоденника становить 343 дні, з яких 34 дні Шевченко пропустив, а ще за 10 днів записи було зроблено його приятелями та знайомими. Таким чином, Шевченко залишив у Щоденнику 299 днів безцінних власноручних нотаток.

Останній запис — 13 липня 1858 року

Отже, повторюся, йдеться про новий вірш “Сон”, який Шевченко вписав у вже подарований Щоденник. І це вже не щоденникова нотатка, скоріше, поетичний подарунок⁴. Але ж який!

Не маю можливості та й потреби занурюватися в аналіз надзвичайно популярного вірша, процитую лише завершальну частину його:

*Та щоб дождать до ланового,
Ще копу дожинать пішла...
Останню, може; Бог поможє,
То й сон твій справдиться.*

Так от, два останні рядки вірша читач не знайде в офіційній публікації, бо поет пізніше зняв їх. Як вважають шевченкознавці, це свідчить про Шевченкове негативне ставлення до поширених тоді суспільних ілюзій щодо справедливого розв’язання “селянського питання” з імперського олімпі. Щому не суперечить й уточнення автора статті про вірш “Сон” у “Шевченківській енциклопедії” Валерії Смілянської: “Те, що поет їх не переніс із Щоденника в наступний автограф у “Більшій книжці”, може означати як непевненість у близькому здійсненні селянської реформи, так і суто художницьке відчуття фальшу щасливого завершення, яке затерло б реальний трагізм твору”.

Хай там як, лише тут, у найранішому варіанті вірша, Шевченкові наснилася надія... (не на царя, звичайно, а на Бога) на можливе майбутнє розрідчення молоді матері з дитиною, з сім’єю: “Бог поможє / То й сон твій справдиться”. Власне це був вірш про матір і сина, які не дожили до того справдження... Тарас Григорович неймовірно страждав і від того, що рідні йому люди були кріпаками. В “Письме Т. Гр. Шевченка к редактору “Народного чтения””, опублікованому в лютому 1860-го, тобто за рік до смерті поета, залишилося гірке й болоче зізнання: “...Мої рідні брати і сестри... до сих пір кріпосні. Так... вони кріпосні до сих пір!”

І хоча вірш “Сон” вважають твором розповідної лірики, в його трагічній глибині нуртує запалена Шевченкова душа й розривається з жалю його співчутливе серце...

Р. С. На вічному шляху нації до розуміння й осмислення Шевченка його Щоденник важить не менше, ніж “Кобзар”, але, на превеликий жаль, знаємо й цінуємо ми поетів Щоденник значно менше. Нинішній час особливо настійно вимагає подолати нарешті цю давню й прикру традицію-недоречність. Найперше серед юнацтва. Для формування в сучасного молодого покоління нової генної матриці історичної пам’яті треба долучити Шевченків Щоденник у підваліни наукової історико-літературної бази, що становить фундамент опанування гуманітарних дисциплін у всіх закладах освіти.

¹ Мельниченко В. Мої духовні криниці. Київ: Либідь, 2019. С. 90–338.

² Жулинський М. 370 історій, сповнених відкриттів // День. 2024. 5 серп.

³ Гулак-Артемівський Семен Степанович (1813–1873) — оперний співак, композитор, автор першої української опери “Запорожець за Дунаєм”, друг Шевченка.

⁴ Поезія має посвяту Марку Вовчку.

Петро АНДРІЙЧУК

До подробиць пам'ятаю деталі нашого знайомства. Було це останнього травневого дня 1992 року, під час першої в незалежній Україні Хорової асамблеї. Напередодні від ранку до пізньої ночі в Національному палаці “Україна” проходив концерт-марафон кращих українських хорових колективів, а того дня всі, кому “боліло” хорове мистецтво, стікалися в Малий зал консерваторії (нині – Національна музична академія) на круглий стіл. Якраз перед його початком при вході до консерваторії я бесідував із професором, народним артистом України Миколою Івановичем Різолем. Ще здалеку впевнено ходю і з широкою усмішкою до нас прямував усюдисущий Василь Юхимович. Після емоційного привітання Микола Іванович представив його як свого давнього друга, славного поета, а мене – як колишнього випускника свого класу, віднедавна керівника “Дарничанки”. На останніх словах в очах мого нового знайомого пробігла іскринка зацікавлення, і він сказав, що “Дарничанку” знає дуже добре, причому слово “Дарничанка” розтягнув так, немаче проспівав. Для мене то був бальзам на душу.

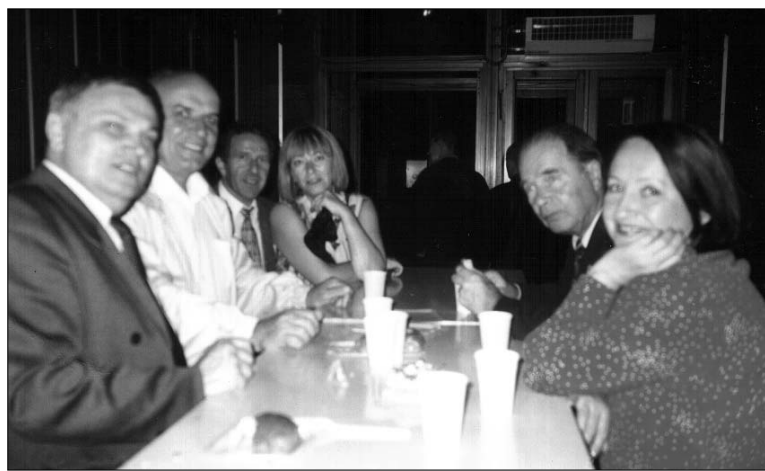
На круглому столі вельми пристрасно вели розмову про вчорашній концерт, визначали шляхи розвитку хорового мистецтва в новій Україні. Василь Лукич десь усередині дискусії попросився до слова і, з притаманною йому експресією, піддав жару вогню: немов б'ючи у дзвони, констатував, що звучало мало творів українських авторів та класичних обробок українських народних пісень, а ще дошкульно пройшовся по композиторах-експериментаторах, які, на його думку, неприпустимо свавільно послуговувалися народнопісенними джерелами. Відчувалося, хоч він не музикант, але глибоко в предметі дискусії, чудово знається на народній пісні і ревню обстоює коректне ставлення до її першооснов. Для себе я відзначив, що цієї людини варто триматися – від неї можна почути щось живе і правдиве...

Якраз у той період я, третій місяць керівник “Дарничанки”, не бажачи будь-кого наслідувати і докладатися до тиражування широковживаних пісень, був цілковито зосереджений на пошуках власної стилістики колективу, формувал новий репертуар і виношував ідею прологу – пісенно-танцювальної композиції, яка стала б візитівкою, обличчям колективу. Власне, музика, що охоплювала хороводи і танцювальні епізоди, вже була. Її створив наш талановитий концертмейстер Дмитро Ткаченко. Залишалося розспівати деякі епізоди і здійснити постановку. Тож на часі була проблема поетичного тексту. Десь підсвідомо я розумів, що віршувальник із “джентльменським набором рим” із таким завданням не впорається, незважаючи на природну плинність і “танцювальність” музики, мелодика її була цілковито асиметричною: розлогі, протяжні мотиви дивним чином перепліталися з доволі рухливими.

Знайомство з Василем Лукичем саме в цей час і його шанобливе ставлення до “Дарничанки” стали для мене знаменням. Буквально через декілька днів наші шляхи знову зійшлися, і я розповів йому, чим останнім часом займається ансамбль, поділився планами щодо композиції, у якій

Поет з душею музиканта До 100-річчя Василя Юхимовича

Василь Юхимович – надзвичайно яскрава постать у культурно-мистецькому житті України. Для мене Юхимович – поет, публіцист, громадський діяч, автор популярних пісень і лібрето фольк-опери Ігоря Шамо “Ятранські ігри”. Відколи себе пам'ятаю (адже старший більш, ніж на тридцять літ), він наповнював своєю творчістю та енергетикою простір, у який вступало моє покоління. Чув його програми по радіо, слухав його пісні, наживо доволі часто бачив у філармонії, Будинку вчителя, інших концертних залах, а наприкінці 80-х – на початку 90-х, коли суспільні пристрасті били через край, з ним вже неможливо було не перетинатися – без рухомого, як ртуть, Юхимовича не обходився жоден творчий, громадський чи політичний захід.

М. Рудаков, В. Корж, П. Андрійчук, В. Пайкіна, В. Юхимович, Л. Корж. 1999 р.

прагну уникнути стереотипу в зображенні лівобережжя столиці України як індустріального придатку, а закінчення бачиться з рушниками, на яких калина трансформується у слово “Дарничанка”, правда, поки що невідомо як. Слухав він мої проєкти з невідомим інтересом і, не спонукаючи себе вмовляти, сам запропонував співпрацю.

Від щастя я витав на сьомому небі. Однак, як стало зрозуміло згодом, ні я, ні він не передбачали, на який тернистий шлях ми себе прирікали у, здавалося би, прикладній справі, де поетичне слово можна було б заховати не тільки за музикою, а й за танцем та ефектами з барвистими рушниками.

Робота почалася одразу. Зустрічалися ми часто: за інструментом – у консерваторії, філармонії, Спілці письменників; без інструмента – на вулицях, у скверах, даючи привід перехожим спостерігати за нами, як за диаканами. Василь Лукич, вживаючись у ритм, мелодію і гармонію, просив ще і ще награвати, наспівувати, наступувати так звану “рибу”, розспівувати його поетичні ескізи, крокувати у різні боки. Продовженням “очних ставок” ставали безкінечні телефонні розмови.

Ми однаково гаряче реагували на побажання та зауваги одне одного, кожен обстоював свою позицію у пошуках смислових акцентів та ключових слів, із чимось погоджувалися, з чимось – ні. Однак у мене не виникло й децимі сумніву щодо правильності шляху, яким ідемо, бо в баченні композиції як вокально-хореографічної цілісності у нас розходжень не було абсолютно ніяких. А його бажання виконати свою справу якнайкраще просто вражало. Коли ж врешті-решт вимальовувався остаточний варіант, ми полегшено зітхнули і широко обнялися.

Вийшла майстерна своєрідна кільцева поетична конструкція з неримованими другою та третьою строфами. Читати її як вірш було незвично, проте у сполучі з музикою, рухом вона утворювала надивовижу органічну єдність. Та, найголовніше, – у лаконічний текст автор заклав глибокий зміст, перекинувши місток

від сивої давнини до сьогодення. Аранжувати цей матеріал мені було надзвичайно легко, бо хорові голоси та перегуки напрошувалися самі собою.

Розпочинається “Привітальна “Дарничанка” хороводом співачок, які з обох боків сцени, немов струмочки з джерельною водою, впливають навстріч, зливаючись у єдиний бурхливий потік:

*Де текла Радосинь –
Річка-доня
до Славутича-Дніпра,
Жони й дівчата вміли
величати
Пісню гори й ліси.*

Затим, із глибини сцени, немов із далечі віків, широким, від краю до краю фронтом і впевненою розміреною ходюю глядачам являється чоловіча група – незборимою потугою, в якій міць і звитяга пращурів, тепло і велич сонця:

*Як Сварог і Перун
Ждали шану й дарів –
Предки стряпали гори голосами
Кієву вірні й Дніпру...*

Середній розділ – танцювальний козачок – по-юнацьки грайливий, немаче зітканий із сонячних промінців і переплетений вокалізами хорової групи. В одну мить він переростає у святковий фінал, гранично насичений і динамізований, де в єдиному вихорі зливаються музика, танець, пісня:

*Наша пісня й танок
Від серцець юних та сивого
Дніпра.
Рада почати свято
“Дарничанка” –
Вам наш дарунок вінок!*

А в кінці десять рушників у руках дівчат, мов у казці, із калінового буйноцвіття перетворюються на слово “ДАРНИЧАНКА”.

Від прем'єри на святковому концерті до 30-річчя ансамблю у квітні 1993 року і понині композиція “Привітальна “Дарничанка” має успіх у глядачів. А співпраця над нею поклала початок наших із Василем Лукичем приятельських стосунків.

Він умів дружити, і я, як молодший, менш досвідчений, повсякчас відчував його прихильність. Жодного разу поміж нами не було непорозуміння, хоча нерідко думки на ті чи інші явища та процеси не збігалися. Особливо любов у Василя Лукича була з

“Дарничанкою” – він відчував свою причетність до колективу, бо все нове бачив одним із перших і завжди відверто висловлював свою думку. За ширість, правдиве слово, безпосередність і молодечий запал “дарничани” платили йому взаємністю.

Його власний поетичний голос був сильний і неповторний. Відгукуєчись на різні події, він повсякчас підсилював свої виступи віршами. У стрімкому вирі подій поетові не завжди вистачало часу їх “доколисати”. Та все ж то не були пустопорожні “метелики-одноденки” – у них вчувалася значущість, пожива і для душі, і для розуму. Рима для нього служила лише засобом і ніколи не ставала самоціллю, а півтони ніколи не забивали тонів. Його поезія – мов пастельний малюнок, густа і насичена. Тому вірші поета Юхимовича рідко лягали на швидку музику – багато в них змісту, підтексту, метафори, а це потребує часу для сприйняття та усвідомлення слухачем.

Коло інтересів віршотворця було надзвичайно широке. Окрім поезії, літератури, публіцистики, він добре знався на театральному мистецтві, історії, музиці – і не тільки народній, а й академічній.

Василь Юхимович на різноманітних зібраннях, концертах, мітингах, перед дітьми, молоддю, людьми зрілого віку завше вислухав щось нове, свіже, не маючи звички повторювати вже мовлене, через що у слухача повсякчас виникало відчуття причетності до народження живої думки. Слова з нього вилітали, немов кремінь, не породжуючи щонайменшого сумніву у їх правдивості. На першому місці у нього завжди була українськість, а найбільшійшими двома темами: Полісся і війна.

Він умів зачарувати серця слухачів. Пригадую літературно-мистецький вечір пам'яті Степа-

на Руданського у Центральній медичній бібліотеці, на який Василь Лукич, організатор і ведучий, запросив славетного Анатолія Несторовича Паламаренка і “Дарничанку”. Він зумів витворити таку ауру, що ні слухачам, ні артистам, незважаючи на пізню пору, не хотілося розходитися по домівках.

Лукич був великим працелюбом, тож “забронзовілість” йому не загрожувала. Пристрасний, запальний, завжди відвертий – навіть коли хвалив, то не розпливався в елєї, а давав зрозуміти, що оцінює за найвищими критеріями, тому в окремих нотках вловлювалося: я вражений, та все ж це не геніально. У своєму характері він мав щось іронічно-ущипливе, його гумор теж був такий. Якось зателефонував мені після конкурсу, де був членом журі, і випалив: “Суцільна галюцинація! Тільки те й роблять, що в'яжуть біду Галю до сосни косами!” – це про мавпування чи не кожним колективом пісні з репертуару Кубанського козацького хору “Ой ти, Галю, Галю молодая”. І ще: коли його запитали, як правильно називати по батькові: Лукич чи Лукович – випалив: “Цибульович!”.

Постійно сипав перлами. Якось після зустрічі з відомим африканським чи то письменником, чи політиком сказав: “У нього слів в імені – як намістенок у коралях українок”. А після тріумфу київського “Динамо” у Європі (був затятий вболівальник) випалив: “Достойним жінкам цілувати руку, а їм я готовий цілувати ноги!”

Він завжди був осердям товариства, душею доволі частих зібрань, які організовував голова МДФ “Українська хата” Микола Рудаков. А щорічні вечірки “На Василя до Василя” – то був його своєрідний бенедикт.

Що нас єднало, незважаючи на суттєву різницю у віці? Можливо, те, що він був ровесником моєї мами, і вони взаємно пошанувалися, а може, непоступливість у принципових питаннях. Василь Лукич був для мене взірцем творчої безкомпромісності, відданості Україні та цілковитої самовідданості обраній справі життя. Він поглибив у мені відчуття “аромату” слова, зокрема поетичного, по ньому я звиряв свою роботу в “Дарничанці”, а ще денно й ношно був моїм консультантом у мовних та літературних питаннях – у цій царині він знав усе, ба навіть трохи більше...

“Геть, думи сумні!”

29 червня 1849 року народилася Ольга Косач – “королевамати”, за словами її доньки Лесі Українки. З нагоди 175-річчя видатної письменниці відбулася низка творчих заходів, присвячених Олені Пчілці. На пошану ювілярки в Музеї видатних діячів української культури в столиці була представлена програма, присвячена маловідомим і абсолютно невідомим сторінкам творчості письменниці. Йшлося про її свідомий вибір служіння українській ідеї, про переклади з російської, польської, німецької та історичні свідчення, що збереглися в першодруці збірки “Українським дітям”.

У програмі, підготовленій ведучою – лавреаткою премії ім. Олени Пчілки Іриною Шукіною, перепопнена зала слухачів мала нагоду відчувати філософську глибину і драматизм рядків Олени Пчілки у поєднанні з музикою, їхню неймовірну спів-

звучність нашому сьогоденню.

Під час ювілейного вечора у виконанні студенток КММ ім. Р. М. Глієра Анни Штепури, Адель Шурбури та заслуженої діячки мистецтва України Тамари Коваль вперше прозвучали три солоспіви Миколи Метнера з текстами Олени Пчілки, презентовано твір для юнацтва, який ніколи не друкувався, – переспів з німецького відомого бестселера Вільгельма Буша, сповненого чорного гумору. Романтична мелодійність поезії Олени Пчілки органічно злилася з мелодією всесвітньо відомої “Серенади” Ф. Шуберта.

А на завершення заходу 5-річний хлопчик під овації слухачів прочитав суголосні сьогоденню вірші Лесі Українки та її мами Олени Пчілки:

*Ні, буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таку сподіватись,
Жити хочу! Геть, думи сумні!*

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Тетяна ОСТАПЕНКО,
в. о. генерального директора
Національної наукової медичної
бібліотеки України,
Світлана БУЛАХ,
завідувачка відділу
науково-дослідної роботи

Створив Іліаду української медицини

Серед представників інтелектуальної еліти нашої Держави – один із фундаторів сучасної вітчизняної медичної науки і освіти, талановитий науковець, видатний педагог, активний громадський діяч і, понад усе, палкий патріот землі Української – Ярослав Володимирович Ганіткевич, славетне ім'я якого займає сьогодні почесне місце на найвищих щаблях української медицини.

Кожне національне відродження починається з відродження еліти.
В'ячеслав Липинський

Лейтмотив цікавого, насиченого життя цієї визначної особистості – творче горіння. Девіз життя – “служити народові – то служити Богові” (Іван Огієнко).

Наділений Богом дорожчими талантами бути лікарем і бути людиною, ще зі студентської лави Ярослав Ганіткевич визначив свою принципову життєву позицію: доля кожної справжньої людини нерозривно пов'язана з долею своєї нації. Незалежність у поглядах, безкомпромісність, безмежна, одержима відданість обраній справі обумовили нелегке сходження до вершин професійного і творчого життя. Всупереч усім життєвим обставинам, подекуди упередженій суспільній думці, відвертому спротиву, Ярослав Ганіткевич проходить з гідністю свій шлях, залишаючись вірним своєму поклонянню – бути людиною, Українцем за будь-яких умов. Відстоюючи принципові позиції, зберігає національні звичаї, традиції, пам'ять предків і честь поколінь. Навіть в умовах русифікації викладав і публікував праці рідною мовою, що в радянські часи розцінювалося як виклик.

Вихованець Львівського медичного інституту, фахівець найвищого ґатунку, доктор медицини (1968), професор (1971), Ярослав Ганіткевич зробив значний внесок у розробку медико-фізіологічних проблем – вивчення ролі жовчі в фізіології й патології організму, методів її дослідження. Визнання всього медичного світу принесли унікальні результати комплексного вивчення хворих на холелітіаз, здійсненого у створеній ним лабораторії жовчюкам'яної хвороби, єдиний такого роду в Україні. Одним з перших увів у медичну науку проблеми рекреації та оздоровлення населення. Значний напрям його розробок – екологія та біотехнологія поверхнево-активних речовин...

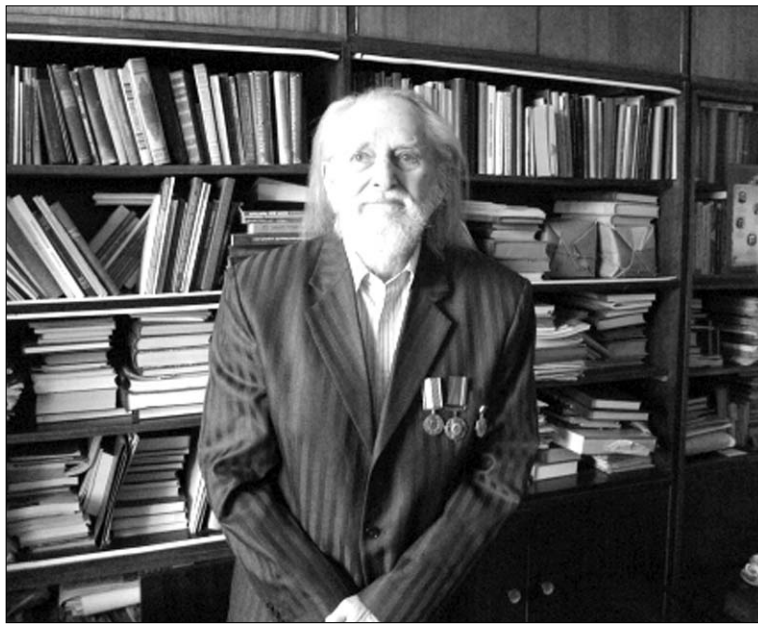
Діапазон активної практичної, наукової, педагогічної діяльності вченого, лікаря, гуманіста, громадянина просто вражаючий. Багатогранна, обдарована різноманітними талантами людина, Ганіткевич у всіх сферах своєї діяльності: як у вирішенні суто професійних завдань, так і на ниві медичного українознавства, однаково успішно реалізує свій природжений хист вченого-дослідника, експериментатора, пристрасного публіциста, педагога, організатора. Проблематика творчого доробку вченого досить широка: новаторські ініціативи, медичні винаходи, наукові праці. Завжди в полі зору вченого-дослідника перебуває поглиблене вивчення різних аспектів становлення та розвитку вітчизняної медицини, яке стало, зрештою, головним покликанням і сенсом життя. Сьогодні професор Ганіткевич – один із провідних істориків медицини сучасності, справжній хранитель української медичної історії. Відтворення

об'єктивної картини її розвитку, відродження історичної справедливості на принципах науковості – особливість всіх досліджень вченого, які вже справедливо вважаються золотим фондом історії національної медицини.

Історичні розвідки вченого становлять інтерес не тільки для фахівців – вони формують історичну пам'ять народу, його національну свідомість. Адже тільки “завдяки історичній пам'яті людина стає особистістю, народ – нацією, країна – державою”. Керуючись цією геніальною тезою Михайла Грушевського, професор Ганіткевич розглядає свою дослідницьку та просвітницьку діяльність як бій за державність. Любов до України пронизує майже весь публіцистичний доробок вченого. Його незламний дух і непохитний патріотизм стали зброєю в справі за відродження правдивої історії української медицини.

Наукові розробки професора Ганіткевича, неперевершеного аналітика історичних і політичних процесів, відіграють величезну роль у поверненні із забуття імен сотень українських медиків, які на довгі роки були викреслені з історії радянської медицини. Ці праці стали першими правдивими словами, виголошеними ще за умов цензури, коли для наших співвітчизників медична діаспора залишалася справжньою “табула раса”. Позначені тонкими спостереженнями, новизною підходу до опрацювання історичних пам'яток і архівних матеріалів, праці професора Ганіткевича спрямовують на глибокі роздуми, стимулюють думку сучасного вдумливого читача, який прагне поширення і поглиблення українських обріїв, шукаючи в історії розв'язання болючого національного питання. Тож праці, в першу чергу – гострополемічна публіцистика Ярослава Ганіткевича, стали безцінним фактографічним матеріалом для теоретичного осмислення проблеми; як новий рівень у пізнанні глибинної сутності українського етносу, причин-наслідків його тривалої розірваності і передумов відновлення його внутрішньої єдності.

Багато сил і ентузіазму Ярослав Ганіткевич доклав до підготовки та виходу в світ спільної з лікарем, бібліографом архіваріусом Наукового товариства імені Шевченка Павлом Пундієм фундаментальної праці – тритомного енциклопедичного довідника “Українські лікарі”, де виступив як головний редактор, автор вступних статей і частини матеріалу, співавтор 3-ї книги. “Книга 1. Естафета поколінь національного відродження” (Львів–Чикаго, 1994), “Книга 2. Лікарі діаспори та їх діяльність для рідного краю” (Львів–Чикаго, 1996), “Книга 3. Українські лікарі. Учасники національно-визвольної боротьби й українського державотворення, репресовані та реабілітовані лікарі України” (2008) – безцінне зібрання відомостей

про лікарів різних поколінь, розпорошених волею долі по різних країнах світу. Зі сторінок унікальної праці вперше постає ціла галерея лікарів – жертв тоталітарних режимів, учасників національного відродження, будівничих незалежної України. Книги вперше висвітлюють національно-визвольний рух українських медиків, демонструють їх величезну громадсько-політичну активність (членство в партіях, культурно-освітніх товариствах). Завдячуючи титанічним зусиллям таких подвижників історичної науки, як Павло Пундій і Ярослав Ганіткевич відновлено історичну справедливість, збережено для прийдешніх поколінь приречені на забуття імена та здобутки українських лікарів. Колосальна праця як свідчення багатого фахового та інтелектуального потенціалу українських лікарів, і яку академік Л. Пиріг назвав “Писемним пам'ятником українським лікарям”, отримала вражаючий читачський резонанс. Вона заклала фундамент і дала потужний поштовх для подальших досліджень у цій галузі. Стимулюючи вивчення “білих плям” історії, сприяла поступовому заповненню прогалін у наших знаннях про українські “розгалуження за кордоном”, про внесок українства до світового цивілізаційного процесу. Зрештою, відіграла значну роль утворенні загальноукраїнської науки і культури, у розбудові взаємин України з іншими державами.

Ще один неоцінений внесок у скарбницю медичної біографістики – фундаментальна праця професора Ганіткевича “Українські лікарі-вчені першої половини XIX століття та їхні наукові школи” (Львів, 2002). На основі недоступних донедавна фондів спецархівів запропонував читачу 40 нарисів про видатних представників медичної інтелігенції, по долі яких пройшла репресивна машина.

У строкатій палітрі творчого доробку Я. Ганіткевича – “Іліада української медицини” – перша в Україні монографія з майже 1000-літньої історії української медицини “Історія української медицини в датах та іменах”

(2004), перша в Україні програма університетського курсу історії медицини та перший у незалежній Україні підручник “Історія медицини” (у співавторстві з професором О. Голяченком, 2004, 2016).

А ще сотні статей, виступів, доповідей, повідомлень... Ярослав Ганіткевич – активний дописувач “Енциклопедії сучасної України”, доповідач на конгресах СФУЛТ і ВУЛТ, міжнародних з'їздах. Він є автором перших повідомлень про забутих і репресованих медиків, українські національні медичні школи, перші українські науково-медичні організації, національну медичну літературу.

Подвижницька праця на ниві історичної науки – це і велика громадська та організаційна робота. Так, з ініціативи професора Ганіткевича вперше видаються твори фундатора української медичної науки в Галичині Євмена Озаркевича, проведено конференцію в його пам'ять, названо вулицю у Львові. Професор Ганіткевич – ініціатор, один із засновників у Львові відновленого Наукового товариства імені Тараса Шевченка, яке впродовж майже 150 років зберігає наступність поколінь в українській науковій думці, залишається символом свободи наукової творчості.

Засновник (1989) і перший голова Лікарської комісії НТШ, ініціатор видання і голова редколегії “Лікарського збірника”. Один із засновників Всеукраїнської асоціації істориків медицини. Член Міжнародного товариства істориків медицини (Лондон). Почесний член Українського лікарського товариства у Львові (2005). Організатор і очільник Львівського осередку Всеукраїнського товариства Івана Огієнка (2006).

Невгамовна натура професора Ганіткевича не має меж: він – один із провісників відновлення української медичної лексикографії як частки національної культури. Підтримуючи ідею відродження в медичній термінології оригінальних традиційно-народних понять, дбає про збереження для історії розмаїття та багатства українського медичного

називництва (“Словник русизмів у мові медиків”). Викладацька діяльність професора Ганіткевича – це приклад мудрого, щедрого, неформального наставництва. Підтримуючи зв'язки з рідним Радеховом, заснував у школі, де колись навчався, Учнівський фонд, в якому допомагає талановитим дітям-сиротам та людям з інвалідністю.

Незважаючи на переобтяженість різними обов'язками, Ярослав Володимирович вміє знайти час на все і на всіх. Невтомну довголітню діяльність високо оцінила Держава. Він є лавреатом Всеукраїнської премії імені Івана Огієнка за праці з розвитку і відродження української медицини (2004). За професійну, активну суспільно-громадську діяльність, за довголітню працю в царині історії української медицини був нагороджений престижними дипломами, медаллю Мар'яна Панчишина (2009), пам'ятною медаллю НТШ (2013), медаллю “Золоте руно історії медицини” (Тбілісі, 2014). Пошта України в 2009 році випустила марку “Ювілей Ярослава Ганіткевича-80”.

За значний особистий внесок у державне будівництво, культурно-освітній розвиток Української держави, вагомі трудові досягнення, багаторічну сумлінну працю Указом президента України № 24/2021 “Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня Соборності України” Ганіткевич Ярослав Володимирович нагороджений орденом “За заслуги III ступеня”.

Праці професора Ганіткевича представлені в Національній медичній бібліотеці США (Бетесда), Бібліотеці Великої Британії (Лондон). Ще на початку 90-х років XX ст., під час роботи над першою книгою монументального видання “Українські лікарі” зав'язалися дружні стосунки між професором Ганіткевичем і Національною науковою медичною бібліотекою України. Щира любов до України, її історії, мови – ось підґрунтя, на якому розвивалася і з кожним роком міцнішала творча співпраця Бібліотеки та видатного дослідника у спільній справі відтворення правдивої картини розвитку української медицини, визначення її місця в світовій історії. Упродовж років на базі Бібліотеки, за її інформаційної та редакторської підтримки виходить “Український медичний календар” Ярослава Ганіткевича. А особиста колекція книг, подарована професором Ганіткевичем Бібліотеці, є справжньою окрасою фонду “Медична українська”, що зберігається у головній медичній книгозбірні нашої держави.

Нехай Господь оберігає Вас, вельмишановний Ярославе Володимировичу, і Вашу родину, дарує здоров'я, добро, успіхи в улюбленій праці, дає сили на нові добрі справи. Щасливого довголіття на радість усім!

Найширші вітання славетному ювіляру – Ярославу Ганіткевичу від колективу Національної наукової медичної бібліотеки України та всієї медичної спільноти України.

Петро Качанов: “Опера – це симбіоз музики, слова та видовища”

У Київській опері (Київському муніципальному академічному театрі опери і балету для дітей та юнацтва) відбувся великий гала-концерт, присвячений закриттю 42-го театрального сезону. У виконанні оркестру, хору та солістів театру прозвучали твори на музику Миколи Лисенка, Миколи Аркаса, Юлія Мейтуса, Костянтина Данькевича, Анатолія Кос-Анатольського, Жоржа Бізе, Вольфганга Амадея Моцарта, Джакомо Пуччіні, Джоаккіно Россіні, Джузеппе Верді та інших композиторів. Після цієї непересічної події ми поспілкувалися з директором – художнім керівником театру, заслуженим працівником культури України Петром Качановим.

– Чого вдалося досягти колективу театру в сезоні, що минув?

– Ми зробили дві повноцінні постановки. Спитаєте, чому повноцінні? Вони достойно поставлені у контексті бюджету на костюми, світлове забезпечення. Це мюзикл “Піноккія” на музику Бориса Севастьянова і лібрето Дмитра Тодорюка та балет Анатолія Кос-Анатольського “Сойчине крило”.

Крім цього, дали більше ста вистав за межами України. Гастрольний тур у Франції – понад 30 виступів та більше 70 вистав у Великій Британії та Ірландії. Також своїми силами і за власний рахунок зробили тур і показали в Львівській національній опері та Закарпатському музично-драматичному театрі балет “Сойчине крило”.

А ще можна згадати про “Київську пектораль”. На цьому фестивалі ми отримали дві пекторалі і дві відзнаки за “Піноккію” та дві відзнаки – за “Сойчине крило”.

– Один із балетмейстерів Національної опери України зізнався, що під час повномасштабної війни у них виникла проблема з кадрами. А як із цим у вас?

– Зізнаюся, що у нас із кадрами в кілька разів складніше, ніж у національних театрах. Справді, багато артистів виїхало, маємо кадровий голод. У багатьох національних колективах потрібні артисти симфонічного оркестру, хору, вокалісти, меншою мірою – артисти балету. Але у них зарплати у 2-3 рази вищі, ніж у нашому театрі. Ми виховуємо, навчаємо молодь, а її потім забирають колективи, які мають статус національних.

Я можу зрозуміти і в жодному разі не звинувачую наших колег. Питання в тому, що якщо ми хочемо мати конкурентоздатні театри, то повинні їм дати рівні стартові можливості.

– Розкажіть, будь ласка, про гала-концерт до закриття театрального сезону.

– Режисером був Дмитро Тодорюк. Сезони закривають переважно яскравими, красивими подіями. Це зробили й ми.

Програму сформували так, щоб були представлені найкращі хіти світової оперної музики.

А родзинкою гала-концерту стало те, що деякі номери виконували у супроводі діджея. Це для того, аби продемонструвати, що навіть академічна чи класична музика може бути доступною і загальноприйнятною.

– Деякі українські митці шкодують, що з репертуарів театрів зникли твори російських композиторів. Мовляв, не треба змішувати політику та культуру.

– Цього мені не шкода, а шкода іншого. Наша політика інколи не така далекоглядна, як російська. Для них культура – це ідеологічний інструмент. Вони так сильно розповсюджують свої цінності, що до них починаєш прикипати. І вважати, що раз є така музика й композитори, то й країна цивілізована, культурна, розвинута.

Говорять, давайте виконувати твори російських композиторів, бо музика і культура розділені. Це неправда, не можуть вони бути розділеними. Тому що музика й культура – основні інструменти сприйняття країни. Бо музика і культура – основні інструменти сприйняття нації. І якщо ми говоримо про сприйняття нації у світовому контексті, то це і є політика.

Нам треба шкодувати не за тим, що не виконуємо Чайковського. Ми своїх композиторів не виконуємо. І нікому це не болить. Вже згадали про балет Анатолія Кос-Анатольського “Сойчине крило”. Він не виконувався 67 років, а музика там прекрасна. Треба шукати, піклуватися про свою культуру.

А потім, коли вже досягнемо світового

“Сойчине крило”

визнання як потужна нація з академічною культурою, тоді, можливо, дозволимо собі щось виконувати з музики російських композиторів. А можливо, й ні. Побачимо.

– Київська опера на сьогодні – єдиний з оперних театрів України, де твори на музику західних композиторів йдуть не мовами оригіналу, а в українських перекладах. Навпевно, ви не випадково обрали цей шлях.

– Опера – це музично-драматичний жанр. У драматичному театрі на сцені показують драму. А чим відрізняється опера від драматичного театру? Тільки тим, що в драматичному театрі говорять слова, а в оперному ці слова і смисли проспівують. Дехто вважає, що через переклад ми щось втрачаємо. Але коли людина сидить на виставі, яка йде італійською чи французькою мовою, і взагалі нічого не розуміє, то хіба не втрачаємо?

Приміром, коли в театрі La Scala італійці співають італійською мовою, то італійці, які сидять в залі, все прекрасно розуміють. А от коли я запитав в італійця, чи розуміє він те, що співають в українському театрі італійською мовою, той відповів, що ні.

Опера – це симбіоз музики, слова і видовища. Коли є всі ці складові, то виходить справжня вистава. А якщо чогось

бракує, то й вистави немає.

– Але ж зрозуміти зміст вистави іноземною мовою можуть допомогти титри.

– Уявіть, що ви прийшли до художнього музею. Там бачите картину, закриту полотною, на якому написано: “На цій картині зображено пейзаж, портрет чи натюрморт. Виконана вона в такому-то жанрі”. А самої картини не бачите. Навряд чи ще прийдете в такий музей.

Приміром, у Німеччині є театри, де половина опер виконується німецькою мовою. А в Лондонському національному театрі всі опери співають англійською. Невже ви думаєте, що там люди менше дбають про мистецтво, ніж ми?

– Як ви вважаєте, чому під час повномасштабної війни в Україні зріс інтерес до театрів?

– Не претендую на якусь істину, тому що насправді це питання, яке треба досліджувати, а потім робити висновки, чому так відбувається.

Моя версія – людині сьогодні потрібно на деякий час опинитися в абсолютно іншій атмосфері. Їй потрібно відпочити від реальності, відчуття, що вона не одна. Поруч із нею – багато інших людей, таких самих глядачів, як вона. У людей є потреба в тому, щоб споживати мистецький продукт.

На жаль, підстав для оптимізму у нас не так багато. А культура є одним з основних стовпів опори, на якій базується людство і на якій тримається цивілізація. Тому глядачі, напевно, й ходять до театрів.

– А що можете розповісти щодо планів на 43-й театральный сезон?

– Плануємо дві прем'єри цього року і одну – наступного. Це будуть дві оперні і одна балетна вистава. Запланований також гастрольний тур, але головним залишається глядач нашого міста і нашої країни. Саме для нього насамперед маємо створити щось нове.

Дуже сподіваюся, що у вересні відкриємо сезон оперою Моцарта “Весілля Фігаро”. У нашому театрі ця вистава вже є, але в концертно-сценічному виконанні. Вважаю, що в театрі не повинно бути такого виконання, це може бути у філармоніях. Будемо ставити повноцінну виставу з хорошими декораціями, новими костюмами, новою режисурою, яку зробить Віталій Пальчиков.

Спілкувався Едуард ОВЧАРЕНКО

“Піноккія”

Ігор ЗОЦ

Книга “Будинок казковий” у мальописах Катерини Шалварової і майже двадцяти українських авторів, які створили свої твори для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, є чудовим подарунком для батьків і їхніх діток. Вельми доречно, немов гаслом, збірка відкривається цитатою незабутнього Дмитра Павличка: “Спитай себе, дитино, хто ти є, і в серці обізветься рідна мова...”. Наступна сторінка – коротенька поетична передмова авторства Леоніда Полтави, звернена до дорослих, звучить як заохочення залучати малечу до читання:

Казковий світ у словах і мальописах

– А як говорять діти?

– Так, як навчила мама!

– Прийми ж, матусю,

Слово подяки від дитини

За нашу рідну мову,

За мову України.

Відкривається збірка поезією Наталії Забили, класика української літератури для дітей, яка стала частиною назви всієї книги – “Будинок казковий багатопверховий”. До видання укладачі залучили і твори таких відомих майстрів поетичного слова, як Петро Перебийніс, Тамара Коло-

мієць, Марія Пригара, Дмитро Павличко, Леонід Талалай, Іван Нехода, Анатолій Камінчук та інших. Влучні заголовки інтригують і запрошують допитливих до негайного прочитання: “Веселі вірші” Ольги Рєви, “Кого як називають” Івана Нікітченка, “Новий дім” Аркадія Музичука, “Як заєць сон шукав” Ольги Зубер...

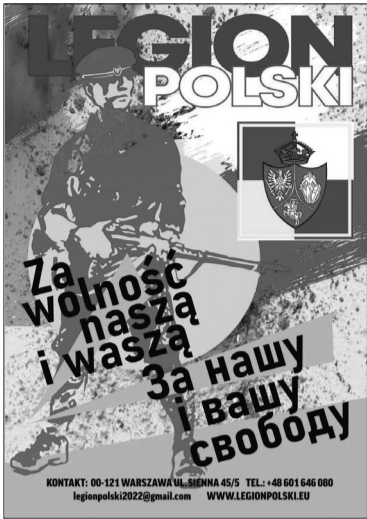
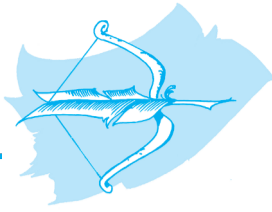
А от відомий журналіст і депутат Ірпінської міськради Валерій Степанюк представлений у збірці не тільки віршем “Пригоди Чучупаки”, але й казкою “Капці для Каркухи”. Книгу він називає повчальною і

зізнається, що цим його творам Бог знає скільки років.

– Писав я їх своїм хлопчикам, коли вони ще були маленькими. А зараз уже солдати і дядьки бородаті, – каже Валерій Степанюк.

Додам, що барвистими ілюстраціями Катерини Шалварової до кожного авторського сюжету можна просто замилуватися. А ще до кількох віршів з малюнками є запрошення не тільки уважно роздивитися малюнок, а й скласти за ним оповідку.

Залишається привітати видавця – Колективне підприємство “Редакція журналу “Малюнок”, головний редактор – Володимир Кметик, – з безперечним творчим успіхом.

“Ми – одна родина”

генції, основоположники якого, зокрема Володимир Антонович, Тедей Рильський, Павло Житецький, Павло Чубинський та інші, декларували і активною діяльністю (також журналістською) сприяли зближенню і порозумінню поляків та українців на українських землях.

Продовжувачем справи хлопчанів був уродженець Київщини, так само студент Університету св. Володимира, письменник, журналіст, видавець та громадський діяч, Павлин Свенціцький. Після поразки польського повстання він вимушено емігрував з російської імперії, ставши за кордоном речником польсько-українського діалогу. Свенціцький був видавцем і редактором тижневика “Новини”, педагогічного видання “Школа”, українсько-польського часопису “Село”, де публікував твори Тараса Шевченка, Марка Вовчка, Юрія Федьковича, обстоював ідею польсько-українського єднання і водночас окремішність українського народу “на просторі від Балтійського моря до Чорного, від Кавказу по-

за Карпати...”, що говорить одною мовою, що має спільні звичаї і обичаї, скрізь вірний своїм традиціям і одну леліє надію”.

Важливе місце в налагодженні польсько-українських відносин посідає також публіцист і громадський діяч, засновник і головний редактор паризького часопису “Культура” Ежи Гедройць – поляк, який “переконав інших поляків у необхідності незалежності України”, оскільки “вважав українську незалежність конче необхідною для відродження справді незалежної, не комуністичної Польщі”, був одним з ініціаторів створення і видав своїм коштом наприкінці 1950-х років антологію української прози і поезії 1917–1933 років “Розстріляне відродження”. Після виходу книжки, яку впорядкував Юрій Лавріненко, Гедройць надіслав її примірники в Київ до Спілки письменників України та до редакцій українських радянських журналів, а також намагався доравити антологію в СРСР іншими способами, в тім числі й нелегально. “Розстріляне відроджен-

Директор Інституту журналістики Юрій Бондар вітає колег

За сприяння громадських організацій журналістів в Інституті журналістики КНУ імені Тараса Шевченка відбулося перше вручення нагороди “Братерства польсько-української дружби” героям війни.

Українсько-польська співпраця має давні традиції, до яких причетні Університет і його випускники. Саме в середовищі студентів університету тоді св. Володимира в середині XIX століття зародилося так зване хлопчанство – народницько-культурницька течія української інтелі-

гнення. Професійні журналістські організації Польщі сприяли прихистку багатьох колег з України, організують акції з допомоги українцям. Віднедавна в Польщі розпочав роботу також Незалежний медіа-форум, засновниками якого є українські журналісти і завдання якого розповідати світові правду про події в Україні.

Про це йшлося і на події, що відбулася в НІЖ КНУ імені Тараса Шевченка. Головним же стало вшанування героїв війни. Перші нагороди “Братерства польсько-української дружби” були вручені українському воїну з позивним “Париж”, який врятував життя польському добровольцеві, та військовому “Легіону Польського” Данієлю Рогальському, який два роки служить медиком в ЗСУ та рятує життя воїнів. Вручили нагороди комендант Легіону Адам Сломка та полковник ЗСУ, учасник бойових дій Петро Недзельський.

За інформацією пресслужби НІЖ КНУ

гнення. Професійні журналістські організації Польщі сприяли прихистку багатьох колег з України, організують акції з допомоги українцям. Віднедавна в Польщі розпочав роботу також Незалежний медіа-форум, засновниками якого є українські журналісти і завдання якого розповідати світові правду про події в Україні.

Про це йшлося і на події, що відбулася в НІЖ КНУ імені Тараса Шевченка.

Головним же стало вшанування героїв війни. Перші нагороди “Братерства польсько-української дружби” були вручені українському воїну з позивним “Париж”, який врятував життя польському добровольцеві, та військовому “Легіону Польського” Данієлю Рогальському, який два роки служить медиком в ЗСУ та рятує життя воїнів. Вручили нагороди комендант Легіону Адам Сломка та полковник ЗСУ, учасник бойових дій Петро Недзельський.

За інформацією пресслужби НІЖ КНУ

гнення. Професійні журналістські організації Польщі сприяли прихистку багатьох колег з України, організують акції з допомоги українцям. Віднедавна в Польщі розпочав роботу також Незалежний медіа-форум, засновниками якого є українські журналісти і завдання якого розповідати світові правду про події в Україні.

За інформацією пресслужби НІЖ КНУ

СЛОВО Провіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Провіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об’єктивним словом можемо допомогти “Слову Провіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ КБ “ПРИВАТБАНК” (ЄДРПОУ банку 14360570, код банку 305299) відкрито рахунок: № UA26305299000026004036804116; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Провіти” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Провіти” відгукнувся:

1. Соломончук Володимир Михайлович – 1000 грн.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Провіти” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Ігор ЗОЦ

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)

Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Микола ГОЛОМША
Юрій ГАНДЗЮК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК

Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами – тільки на сторінках газети. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Провіти” обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Провіти” – 30617

